

Project Toekomst Afsluitdijk

Nota van Antwoord

Reactie op de zienswijzen en het advies van de Commissie voor de milieueffectrapportage over het Plan-MER / Passende Beoordeling en op de zienswijzen over de ontwerp Structuurvisie

december 2011

INHOUDSOPGAVE

Zienswijzen en advies over de Structuurvisie Toekomst Afsluitdijk	4
Het project Toekomst Afsluitdijk	4
Procedure en besluitvorming.....	4
Binnengekomen zienswijzen en advies Cie m.e.r.	5
Opbouw Nota van antwoord	5
1 Aanpak en ambitie	7
1.1. Kansen voor ambities / integrale aanpak	7
1.2. Financiering van de structuurvisie	11
1.3. Betekenis van het voorkeursalternatief en verantwoordelijkheid voor de uitvoering	13
1.4. Participatie	15
1.5. Beschikbaar stellen van grond	17
1.6. Visie Monument in Balans	17
2 Waterveiligheid.....	19
2.1. Keuze overslagbestendige dijk.....	19
2.2. Waarborg groene (vegetatie)uitstraling	20
2.3. Planhorizon 2050	20
2.4. Zoutoverslag.....	22
2.5. Kostenraming Stormschild	23
2.6. Samenhang met andere besluiten	24
2.7. Stabiliteit ondergrond.....	25
2.8. Alternatieve plannen	26
2.9. Voldoende budget	26
2.10. Inpassing Kornwerderzand en Den Oever	27
3 Ruimtelijke kwaliteit	28
3.1. Beeldkwaliteitplan	28
3.2. Behoud en vernieuwing van ruimtelijke kwaliteit	29
3.3. Kunstwerken / cultuurhistorische elementen	30
4 Natuur	31
4.1. Versterking natuur	31
4.2. Ecologische verantwoord spuiregime start met ESA.....	32
4.3. Beheersing van de zoet zout overgang.....	33
4.4. Effectbeoordeling natuur.....	33
4.5. Kwelderontwikkeling	34

5	Duurzaamheidsinitiatieven	36
5.1.	Locatie duurzaamheidscentrum	36
5.2.	Relatie met de Amvb Ruimte	37
5.3.	Energieneutrale Afsluitdijk.....	38
5.4.	Windenergie.....	38
5.5.	Zonne-energie.....	39
6	Recreatie en toerisme.....	40
6.1.	Fietspad aan Wadzijde	40
6.2.	Ecotoerisme	41
7	Mobiliteit.....	43
7.1.	Openbaar vervoer	43
7.2.	Scheepvaart	43
7.3.	Doorvaart door spui	44
7.4.	Wegverkeer.....	44
7.5.	Calamiteiten	45
8	Diversen	46
8.1.	Gebruiksmogelijkheid defensie.....	46
8.2.	Windenergie en grootschalige woningbouw	46
8.3.	Technische correcties.....	46
	Bijlage: lijst van indieners van zienswijzen	48

Zienswijzen en advies over de Structuurvisie Toekomst Afsluitdijk

Het project Toekomst Afsluitdijk

De Afsluitdijk is een icoon van de Nederlandse strijd tegen het water. De dijk beschermt sinds de voltooiing in 1932 grote delen van Nederland tegen overstroming uit zee. In 2006 is vastgesteld dat de Afsluitdijk niet meer voldoet aan de huidige eisen voor waterveiligheid. Daarom heeft het kabinet besloten de waterkerende functie weer op orde te brengen. Het kabinet heeft de ambitie het gebied vanuit een brede optiek te ontwikkelen. Waar mogelijk worden kansen benut voor de combinatie van de verhoging van de waterveiligheid met duurzame energiewinning, recreatieve ontwikkeling, verbetering van het transport over water en land, en ontwikkeling van natuur en/of visserij.

Een verkenning naar de mogelijkheden heeft geleid tot de vaststelling van de ontwerp Structuurvisie Toekomst Afsluitdijk. Het kabinet beschrijft daarin de voorkeursbeslissing voor de toekomstige ontwikkeling van de Afsluitdijk. De waterveiligheid wordt met een overslagbestendig dijklichaam en ingrijpende renovatie van de civieltechnische kunstwerken op een eigentijdse en gefaseerde manier op orde gebracht. Dit is een voorbeeld van adaptief deltamanagement. Het kabinet wil de overslagbestendige dijk een groene (vegetatie)uitstraling geven en besteedt aandacht aan de beeldkwaliteit van het hele plangebied. De structuurvisie schept verder ruimtelijke mogelijkheden voor natuur met zoet-zoutovergangen en vispasseerbaarheid bij de civieltechnische kunstwerken en met natuurvriendelijke oevers bij de aansluiting van de dijk op het vasteland van Noord-Holland en Friesland. Duurzaamheidsinitiatieven kunnen plaatsvinden in de vorm van pilots duurzame energie en zilte teelt en met een eerste stap voor een duurzaamheidscentrum. De structuurvisie schept verder ruimtelijke mogelijkheden voor recreatieve voorzieningen in de zogenaamde knopen (Kornwerderzand, Breezanddijk, Monument, Den Oever / Robbeplaat). Daarnaast nodigt het kabinet met tal van ontwikkelingsperspectieven de decentrale overheden en marktpartijen uit om initiatieven te ontplooiën voor een breed spectrum aan ambities.

Procedure en besluitvorming

De staatssecretaris van Infrastructuur en Milieu vormt het bevoegd gezag voor de structuurvisie. Het ministerie van Infrastructuur en Milieu (voorheen Verkeer en Waterstaat) heeft decentrale overheden, marktpartijen, maatschappelijke organisaties en burgers vanaf eind 2006 betrokken bij de verkenning en bij het opstellen van de structuurvisie. Met de decentrale overheden is bestuurlijk overleg gevoerd over de keuzen in de structuurvisie. Maatschappelijke organisaties, burgers en bedrijven zijn in een vroeg stadium gevraagd ideeën aan te dragen voor de toekomst van de Afsluitdijk, consortia van marktpartijen hebben met die ideeën vervolgens integrale visies voor de Afsluitdijk uitgewerkt. Belanghebbende partijen zijn op diverse momenten in interactieve bijeenkomsten betrokken bij de verkenning. De opvattingen van het brede publiek zijn onderzocht in een marktonderzoek onder burgers. De Adviescommissie Toekomst Afsluitdijk, onder leiding van de heer E.H.T.M. Nijpels, heeft met adviezen bijgedragen aan de analyse en de keuzen.

De Structuurvisie Toekomst Afsluitdijk is een structuurvisie van het rijk en volgt artikel 2.3, tweede lid van de Wet ruimtelijke ordening. Bij het ontwerp is een Plan-MER opgesteld, waar een Passende Beoordeling deel van uitmaakt. Voor de structuurvisie geldt op grond van de Wet milieubeheer een verplichting om een plan-MER op te stellen. Een milieueffectrapport levert informatie voor de beoordeling van alternatieven voor wat betreft hun effecten op tal van aspecten. Een passende beoordeling is een beschrijving waarin de resultaten van onderzoek naar de effecten van een voorgenomen plan op de instandhoudingsdoelstellingen van Natura 2000-gebieden zijn beschreven.

De structuurvisie is voorbereid volgens afdeling 3.4. van de Algemene wet bestuursrecht. Dat betekent dat iedereen de gelegenheid heeft gehad om zienswijzen naar voren te brengen over de ontwerp structuurvisie en het Plan-MER, waar de Passende Beoordeling deel van uitmaakt. De Commissie voor de milieueffectrapportage (Cie m.e.r.) heeft advies uitgebracht over het Plan-MER. De Staatssecretaris van Infrastructuur en Milieu heeft bij de vaststelling van de structuurvisie met de zienswijzen en het advies van de Cie m.e.r. rekening gehouden.

De ontwerp Structuurvisie Toekomst Afsluitdijk en het Plan-MER, waar de Passende Beoordeling deel van uitmaakt, heeft met enige andere stukken van 5 juli tot en met 15 augustus 2011 ter inzage gelegen.

Deze Nota van antwoord bundelt de ingebrachte zienswijzen en geeft het standpunt van het bevoegd gezag (de staatssecretaris van Infrastructuur en Milieu) over die zienswijzen weer. In de Nota van antwoord staat ook het standpunt van het bevoegd gezag over het advies dat de Cie m.e.r..

Binnengekomen zienswijzen en advies Cie m.e.r.

Op de ontwerp structuurvisie en het Plan-MER zijn binnen de gestelde termijn in het totaal 19 zienswijzen binnengekomen. De zienswijzen zijn beschikbaar op de website van het Centrum voor Publieksparticipatie, www.centrumpp.nl, zoekterm 'Toekomst Afsluitdijk'. Van deze zienswijzen zijn er vijf afkomstig van overheden (3 provincies, 2 gemeenten), zes van belangenorganisaties en acht van particulieren (waaronder een zienswijze van een consortium van marktpartijen). De Cie m.e.r. heeft op 9 september advies uitgebracht en daarover een persbericht verstuurd.

De zienswijzen bevatten in grote lijnen drie soorten reacties. Een beperkt deel van de zienswijzen betuigt expliciet steun aan de keuzen zoals die zijn gemaakt in de structuurvisie, een wat groter deel van de zienswijzen maakt tegen een of meer van de keuzen bezwaar en veel zienswijzen bevatten vragen om verduidelijking, wensen en suggesties voor het vervolg of doen voorstellen voor alternatieve plannen en ideeën.

De Cie m.e.r. oordeelt dat het MER de essentiële informatie bevat om het milieu volwaardig mee te kunnen wegen in de besluitvorming. De commissie vraagt op een aantal punten verduidelijking, zoals over de totstandkoming van de keuze uit de onderzochte alternatieven en over de relatie van de keuzen in de structuurvisie met andere keuzen over waterveiligheid en waterhuishouding. Ook doet de Cie m.e.r. enkele aanbevelingen voor de vervolgfases.

Op de zienswijzen en het advies van de Cie m.e.r. gaat deze Nota van antwoord uitvoerig in.

Opbouw Nota van antwoord

De Nota van antwoord is per onderwerp opgebouwd. De hoofdstukken in de Nota van antwoord behandelen telkens één onderwerp, die weer zijn opgesplitst in verschillende delen. Als twee of meer zienswijzen ingaan op eenzelfde onderwerp, dan zijn die delen van de zienswijzen in de Nota van antwoord samengenomen en krijgen ze een gezamenlijk antwoord van het bevoegd gezag.

Veel zienswijzen gaan in op verschillende onderwerpen. De tabel aan het einde van deze Nota van antwoord geeft aan welk registratienummer de zienswijzen hebben gekregen en bij welke onderwerpen elke zienswijze is ingedeeld en beantwoord.

De Nota van antwoord kent een vaste indeling per onderwerp:

- a) De nummers van de zienswijzen (registratienummer) of verwijzing naar het advies Cie m.e.r.
Aan het registratienummer (zie de tabel in de bijlage) kunt u zien welke zienswijzen geheel of gedeeltelijk bij dit onderwerp zijn ingedeeld.
- b) De samenvatting van de zienswijzen voor dit onderwerp (zienswijze / advies)
De zienswijzen over het aangegeven onderwerp zijn hier kort samengevat. Voor precieze tekst van een zienswijze kan ook de bundel met zienswijzen worden geraadpleegd. Gelijksortige zienswijzen worden gebundeld, soms ook met tegengestelde meningen over een zelfde onderwerp. Voor specifieke punten wordt een (deel van een) zienswijze apart samengevat en beantwoord.
- c) Het standpunt van het bevoegd gezag
Hier staat het standpunt dat het bevoegd gezag heeft over de voor dit onderwerp gebundelde zienswijzen of voor een specifiek punt.
- d) De doorwerking in de structuurvisie
Ten slot is vermeld of een zienswijze heeft geleid tot wijziging van de structuurvisie. Als een wijziging heeft plaatsgevonden staat in de Nota van antwoord aangeduid wat de aard van de verandering is. De exacte en geldende formulering staat alleen in de vastgestelde Structuurvisie Toekomst Afsluitdijk.

In het laatste hoofdstuk 'Diversen' zijn losse punten uit de zienswijzen behandeld en is een aantal technische en tekstuele correcties verantwoord. Bij de correcties gaat het om onvolkomenheden in de redactie en een enkele onjuistheid in tekst, tabel, kaart of afbeelding. Hierbij zijn ook correcties opgenomen waaraan geen zienswijze ten grondslag ligt (ambtshalve wijziging). Het gaat daarbij telkens om correcties die niet de bedoeling hebben de inhoud van de structuurvisie te wijzigen.

De bijlage bevat de lijst met de registratienummers van de insprekers, de organisatie, de indiener en de plek in deze Nota van antwoord waar het standpunt over de zienswijze is opgenomen.

1 Aanpak en ambitie

1.1. Kansen voor ambities / integrale aanpak

REGISTRATIENUMMERS ZIENSWIJZEN

3 / 5 / 8/ 13 /16 / 19 / Cie m.e.r.

SAMENVATTING VAN DE ZIENSWIJZEN

Diverse zienswijzen vermelden dat de ontwerp Structuurvisie Toekomst Afsluitdijk voor het grootste deel met instemming is gelezen; de beleidskeuzen en ontwikkelingsperspectieven krijgen inhoudelijk steun. Met waardering wordt vastgesteld dat de structuurvisie ambities, zoals pilots voor duurzame energie, nieuwe impulsen voor natuur, recreatie en toerisme, een duurzaamheidscentrum en kleinschalige zilte teelt, mogelijk maakt. Geoordeeld wordt dat het Plan-MER de essentiële informatie bevat om het milieu volwaardig te laten meewegen in de besluitvorming.

Andere zienswijzen stellen dat de structuurvisie de nadruk legt op de waterveiligheid. De kansen voor ambities voor andere onderwerpen zijn onderbelicht en sluiten volgens indieners niet goed aan bij de keuze voor de overslagbestendige dijk. De icoonwaarde van de Afsluitdijk voor innovatie en duurzaamheid en de recreatieve meerwaarde zijn niet meegenomen. Tussen de maatregelen voor waterveiligheid en de ambities voor andere onderwerpen lijkt weinig samenhang te bestaan. De Cie m.e.r. vraagt naar verduidelijking van de overwegingen die hebben geleid om uit het scala aan alternatieven tot de keuze van het voorkeursalternatief te komen en naar de rol die de milieu-informatie daarbij heeft gespeeld.

Een zienswijze stelt dat de bij de totstandkoming van de structuurvisie betrokken mensen en organisaties vrijwel volledig aan de kant zijn gezet en dat alle goede ideeën zijn geparkeerd als toekomstmuziek. In plaats van een brede rijkvisie is het voorliggende stuk beperkt tot een visie van het ministerie van Infrastructuur en Milieu met alleen oog voor de veiligheidsopgave.

STANDPUNT BEVOEGD GEZAG

Nadat in 2006 bleek dat de Afsluitdijk niet voldeed aan de eisen voor waterveiligheid is ten eerste vastgesteld dat de waterkerende functie van de dijk op orde moet worden gebracht en vervolgens dat deze opknopbeurt mogelijk kansen biedt voor een aanpak waarin een breed scala aan ambities tot zijn recht komt. De twee typen reacties (instemming versus kritiek) op de voorliggende ontwerp structuurvisie lijken uit te gaan van verschillende gezichtspunten. Het eerste gezichtspunt waardeert dat het waterstaatsproject is uitgebreid en meer omvat dan alleen maatregelen aan dijklichaam en civieltechnische kunstwerken. Het andere gezichtspunt lijkt terug te rekenen vanaf een volledig integrale gebiedsontwikkeling met meervoudige doelstelling en stelt teleurgesteld vast dat lang niet al die hoge ambities in de structuurvisie zijn verzilverd.

Beide gezichtspunten hebben hun eigen gelijk. Uit de zeer intensieve en uitgebreide beoordeling van de ontwikkelde integrale marktvisies komt naar voren dat geen van de ontwikkelde visies geheel haalbaar en/of uitvoerbaar is. De overwegingen zijn in paragraaf 6.1. van de structuurvisie onder het kopje 'Afweging alternatieven' samengevat. Ook is vastgesteld dat de verschillende veiligheidsopties zijn te combineren met vrijwel alle ambities voor natuur, duurzaamheidsinitiatieven, recreatie en toerisme, mobiliteit etc. Bovendien is onderlinge synergie niet of nauwelijks aantoonbaar. Het Plan-

MER stelt dat de effecten van combinaties van kernen en componenten in het algemeen bij elkaar optellen ($1 + 1 = 2$, en niet meer of minder dan 2). De KEA besteedt specifieke aandacht aan synergie-effecten maar wijst weinig tot geen voordelen aan. Dit betekent dat de mogelijkheden beperkt zijn om tot een plan te komen, waarin doelen elkaar onderling versterken. Dit heeft er vervolgens toe geleid dat elk onderdeel van de structuurvisie zijn eigen haalbaarheid moet aantonen. Vastgesteld kan worden dat dit voor de waterveiligheid is gelukt met een adaptieve, flexibele en kosteneffectieve aanpak. Ook bevat de structuurvisie waarborgen voor een goede ruimtelijke kwaliteit en voor versterking van de natuurwaarden door ruimte te bieden voor verbetering van de vispasseerbaarheid en voor beheerste zoet-zout overgang. Voor de andere ambities biedt de structuurvisie kansrijke mogelijkheden en wordt ontwikkelingsruimte geboden, maar is de uitvoerbaarheid, met name de financiering, nog niet voldoende zeker om deze maatregelen ook als stellige beleidskeuze te kunnen presenteren. Dat kan gezien worden als een teleurstelling, maar ook als een noodzakelijke tussenstap in de verdere ontwikkeling.

De structuurvisie biedt tal van mogelijkheden om naast de aanpak van waterveiligheid maatregelen te nemen op het gebied van ruimtelijke kwaliteit, natuur, duurzaamheid, recreatie en toerisme. De structuurvisie schept ruimtelijke mogelijkheden en moedigt het treffen van maatregelen aan door ontwikkelingsperspectieven te benoemen. Het rijk en de decentrale overheden maken in de bestuursovereenkomst bij de structuurvisie afspraken over de realisatie van de ambities. Naarmate meer ambities worden ingevuld met concrete projecten zullen de beide gezichtspunten, die in het begin van deze reactie zijn getypeerd, dichter bij elkaar komen te liggen.

In de structuurvisie zal het keuzeproces dat van integrale marktvisies heeft geleid tot de samenstelling van het voorkeursalternatief nader worden toegelicht. In vervolg op het advies van de Cie m.e.r. wordt expliciet ingegaan op de rol die de milieu-informatie daarbij heeft gespeeld.

DOORWERKING IN DE STRUCTUURVISIE

De zienswijzen en het advies van de Cie m.e.r. leiden tot een nadere uitleg door aanvulling en aanpassing van de tekst in paragraaf 6.1. van de structuurvisie (afweging van de alternatieven / voorkeursbeslissing) over het keuzeproces dat heeft geleid tot het voorkeursalternatief en over de rol die de milieu-informatie (uit het Plan-MER) daarbij heeft gespeeld.

Onderstaande tekst vervangt de bestaande tekst van paragraaf 6.1. vanaf 'Afweging alternatieven'.

Afweging alternatieven

De verkenning en de afweging van alternatieven heeft plaatsgevonden volgens de filosofie en aanpak van 'Sneller en Beter'. De verkenningsfase moet daarin een brede verkenning van alternatieven bevatten en uitmonden in een eenduidig besluit. In de brede verkenning is gekozen voor het ontwikkelen van marktvisies. De trechtering heeft geleid tot een afweging van alternatieven in twee stappen.

Uit de onderzoeksinformatie (o.a. Plan-MER, waaronder PB, KEA en analyse technische risico's) bleek dat geen van de vier marktvisies geheel haalbaar en/of uitvoerbaar is. Oorzaken hiervoor zijn:

- Elementen in visies die nu of binnen afzienbare tijd technisch niet realistisch zijn
- Elementen in visies die onvoldoende kosteneffectief zijn
- Elementen in visies die leiden tot grote risico's ten aanzien van de vergunbaarheid op grond van de Natuurbeschermingswet 1998 (Natura 2000)

Het inzicht dat geen van de marktvisies in de complete versie tot realisatie kan worden gebracht heeft geleid tot een andere benadering. In plaats van de keuze voor één marktvisie is een benadering gevolgd om een voorkeursalternatief samen te stellen uit een van de voorgestelde kernen (waterveiligheid) gecombineerd met componenten (gericht op naast waterveiligheid bestaande ambities) uit de diverse marktvisies. De wijze waarop de milieueffectbeoordeling (Plan-MER) en het onderzoek naar kosten en baten per kern en per component heeft plaatsgevonden maakte deze benadering goed mogelijk. Voor de opgave van de waterveiligheid zijn voor de versterking van het dijklichaam de verhoogde dijk, de overslagbestendige dijk en het stormschild als kansrijke veiligheidsconcepten aangemerkt. Het veiligheidsconcept van de zandnok in de Waddenzee is afgefallen. Dit concept leidt tot grootschalige afname van bestaande natuurwaarden in het Natura 2000 gebied van de Waddenzee. Deze afname verdraagt zich niet met de bescherming op basis van de Natuurbeschermingswet 1998. Daarnaast zal intensief beheer nodig zijn voor de zandnok en zijn nieuwe ingrepen in de Waddenzee beleidsmatig ongewenst. Voor de civieltechnische kunstwerken staan renovatie en nieuwbouw naast elkaar. Hiernaast bleven voor de invulling van de ambities zes kansrijke componenten over, te weten:

- Pilots voor diverse vormen van duurzame energie
- Een duurzaamheidscentrum, wellicht in een gefaseerde uitvoering
- Een pilot voor zilte teelt
- Een zout-zoet overgang tussen IJsselmeer en Waddenzee (bijv. in de vorm van een brak binnenmeer voor natuur)
- Kleinschalige recreatie en toerisme
- Een naviduct in geval van nieuwbouw van de schutsluis

De overige ambities vielen af omdat deze niet (tijdig) haalbaar en/of uitvoerbaar zijn.

Met de uitkomst van deze eerste trechtering tot drie veiligheidsopties en zes kansrijke componenten is de tweede stap in het trechteringsproces gezet. Het Plan-MER laat tussen de drie veiligheidsopties voor het dijklichaam marginale verschillen zien. De effecten zijn zeer beperkt bij een vergelijking tot de autonome ontwikkeling (veelal score neutraal) en ontlopen elkaar onderling vrijwel niet. Alleen voor het thema waterveiligheid laat de verhoogde dijk een wat betere eindscore zien dan de overslagbestendige dijk en het stormschild. Met deze beperkte verschillen biedt het Plan-MER weinig houvast en onderbouwing voor de keuze van een veiligheidsoptie. De KEA van het Centraal Planbureau gaat dieper in op de kosteneffectiviteit. In de KEA is de kosteneffectiviteit bepaald, waarin de contante waarde van de investeringen tot 2100 met elkaar worden vergeleken door ze terug te rekenen naar kosten 'nu'. De uitkomsten laten zien dat de overslagbestendige dijk de goedkoopste manier is om in 2020 aan de veiligheidseisen te voldoen. De initiële aanlegkosten zijn het laagste en daarmee het directe beslag op de rijksbegroting. De investering die halverwege deze eeuw aanvullend nodig is om aan de veiligheidseisen te blijven voldoen, maakt de totale investering hoger dan van het stormschild en van de dijkverhoging. Het uitstel van de investering leidt echter tot een lage contante waarde. Over de hele periode tot 2100 gerekend is de contante waarde van de dijkverhoging veruit het hoogste en komt de contante waarde van de overslagbestendige dijk iets lager uit dan van het stormschild. De overslagbestendige dijk is daarmee ook de meest kosteneffectieve veiligheidsoplossing.

Verder biedt het concept van de overslagbestendige dijk de meeste flexibiliteit in relatie tot de ontwikkeling van het klimaat en het 'toe kunnen passen van nieuwe technieken (adaptiviteit)'. Naast het relatief lage beslag op de rijksbegroting is dit een onderscheidend voordeel voor de

overslagbestendige dijk. Deze beide overwegingen (kosten en adaptiviteit) gelden ook voor renovatie van de civieltechnische kunstwerken in de afweging ten opzichte van nieuwbouw. De overslagbestendige dijk is verder een vernieuwend concept en biedt daarmee kansen voor behoud van de toonaangevende positie van Nederland op het gebied van waterbouw. In de vergelijking met het gehanteerde referentiealternatief (een verhoogde dijk), laat het Plan-MER nog een paar kleine pluspunten zien in de deelscores van de overslagbestendige dijk: het geringe ruimtebeslag, waarmee Natura 2000 gebied van het IJsselmeer wordt ontzien, het wat beperkter materiaalgebruik en de goede mogelijkheden voor het behoud van monumenten. De vervanging van de grasbekleding door een harde bekleding wordt als nadeel van de overslagbestendige dijk beoordeeld voor de beleving (ruimtelijke kwaliteit) en vanwege enig verlies van habitats en leefgebied op de bestaande grasdijk. Deze overwegingen samen hebben geleid tot de bestuurlijke keuze in de structuurvisie om de waterveiligheid te waarborgen met een overslagbestendige dijk, die een groene (vegetatie)uitstraling heeft en met renovatie van de civieltechnische kunstwerken.

De keuze uit de ambities is tot stand gekomen in een dialoog tussen rijk, decentrale overheden en initiatiefnemers voor deze ambities. Het Plan-MER stelt vast dat veel combinaties tussen kernen en componenten mogelijk zijn. Bij de overslagbestendige dijk kunnen in beginsel dan ook alle hiervoor genoemde componenten worden toegepast. De mate waarin de componenten elkaar onderling versterken is beperkt. Voorop staat dat voor elke component afzonderlijk moet worden aangetoond dat deze meerwaarde biedt. Bij de ruimtelijke toedeling binnen het plangebied is vervolgens op basis van de bevindingen in het Plan-MER vastgesteld dat de ruimtelijke kwaliteit en beleving het beste tot hun recht komen bij concentratie van maatregelen op de knooppunten op de dijk. Dit levert onderlinge samenhang op (zoals een duurzaamheidscentrum in de nabijheid van pilots voor duurzame energiewinning en zilte teelten) en door de clustering blijft tevens het huidige unieke ruimtelijke beeld van het dijklichaam behouden. Voor de keuze van de componenten is de bijdrage aan de ontwikkeling van het plangebied beoordeeld en is een analyse gemaakt van de ruimtelijke inpasbaarheid, de bijdrage aan de ruimtelijke kwaliteit van het gebied en van de effecten op de omgeving. Op grond van de beoordeling van de technische, financiële en juridische haalbaarheid zijn keuzes gemaakt voor maatregelen met een voldoende zicht op uitvoering. Als voldoende zicht op uitvoering bestaat én de effecten bestuurlijk zijn afgewogen zijn de maatregelen als beleidskeuze in de structuurvisie opgenomen. Als maatregelen en voorzieningen niet voldoende concreet zijn, zijn ze in deze structuurvisie niet als beleidskeuze opgenomen, maar gerangschikt onder het ontwikkelingsperspectief.

Voor de duurzaamheidsinitiatieven (duurzame energie, zilte teelten en duurzaamheidscentrum) zijn de milieueffecten bepaald. In de vorm van een pilot of eerste stap zijn de effecten beperkt. Pilots voor duurzame energie en zilte teelten en de eerste stap van een duurzaamheidscentrum zijn samengenomen in een beleidskeuze. De uitbouw tot grootschalige toepassing van duurzame energiewinning en een omvangrijk duurzaamheidscentrum zijn geen beleidskeuze, maar ontwikkelingsperspectieven. De ontwikkelingsperspectieven moeten nader worden ingevuld, waarbij ook de effecten op natuur en milieu nader in beeld worden gebracht en afgewogen. De haalbaarheid staat derhalve nog niet vast.

De maatregelen voor natuur zijn op effecten beoordeeld in het Plan-MER en op hun kosteneffectiviteit in de KEA. Aan die tweede beoordeling ligt een berekening van natuurpunten ten grondslag volgens de methodiek van de natuurwaarde-indicator. Uit de beoordeling komt naar

voren dat natuurwinst vooral is te bereiken met in afnemende mate kwelders in de Waddenzee, zoet-zoutovergangen en natuurvriendelijke oevers in het IJsselmeer. Aangezien de in de marktvisies voorgestelde kwelders in de Waddenzee vanwege de aantasting van bestaande natuurwaarden en om morfologische redenen niet of nauwelijks haalbaar zijn voorziet de structuurvisie in beleidskeuzen voor de kosteneffectieve maatregelen van zoet-zoutovergangen en natuurvriendelijke oevers. Daarnaast zijn tal van ontwikkelingsperspectieven geformuleerd, waarvan de waarde en haalbaarheid nog moeten worden aangetoond.

Voor recreatie en toerisme is gekozen voor ruimte voor relatief kleinschalige voorzieningen geconcentreerd in de knooppunten, om daarmee de verdichting en verrommeling van het ruimtelijk beeld van de Afsluitdijk te voorkomen en de verstoring op de natuur te beperken. Onderdeel van een marktvisie was een aan het stormschild gekoppeld fietspad met uitzicht op beide zijden van de dijk. Toegevoegd aan de structuurvisie is de verkenning van de mogelijkheden van fietspad(en) met zicht naar beide zijden van de dijk. Een dergelijke voorziening heeft volgens het Plan-MER geen relevante negatieve effecten op ruimtelijke kwaliteit, natuur en duurzaamheid.

Voor mobiliteit ontstaan pas kansen op een naviduct in samenhang met de nieuwbouw van de schutsluizen. Door renovatie van de bestaande sluisen is deze optie vooralsnog niet aan de orde.

Voorkeursbeslissing: gebaseerd op de overslagbestendige dijk

De uitgevoerde onderzoeken leiden tot de conclusie dat de overslagbestendige dijk en renovatie van de kunstwerken de meest geschikte basis vormt voor het voorkeursalternatief van deze Structuurvisie Toekomst Afsluitdijk. Het veiligheidsconcept is – zeker op deze schaal - vernieuwend, kosteneffectief en adaptief. Voor de realisatie van de ambities biedt de structuurvisie ruimte aan de versterking van de natuur, voor duurzaamheidsinitiatieven en de ontwikkeling van recreatie en toerisme. De mate waarin de mogelijkheden worden benut zal blijken bij de planuitwerking door of onder regie van de decentrale overheden. Bij de uitwerking zal recht worden gedaan aan de ruimtelijke en cultuurhistorische kwaliteiten en potenties van het gebied.

1.2. Financiering van de structuurvisie

REGISTRATIENUMMERS ZIENSWIJZEN

3 / 5 / 8 / 19

SAMENVATTING VAN DE ZIENSWIJZEN

Voor de realisatie van de structuurvisie is een rijksbudget van circa € 600 miljoen beschikbaar. Dit bedrag moet volgens indieners worden geormerkt voor veiligheid én ambities, waarbij uiteraard de veiligheid primair is. Verwezen wordt naar de motie Jacobi c.a. (Tweede Kamerstuk 27625 nr. 223, aangenomen op 7 juli 2011) die gaat over samenwerking tussen rijk en regio en het labelen van het rijksbudget. Deze motie moet integraal worden doorvertaald in de rijkstructuurvisie en bestuursovereenkomst.

Voorts wordt voorgesteld om tot een innovatieve wijze van aanbesteding te komen, door het aanbieden van een integraal plan aan de markt. Hierdoor moet het mogelijk zijn binnen het beschikbare budget zowel de veiligheid als een aantal ambities te realiseren. Hierbij kan gedacht worden aan een recreatief fietspad aan de Waddenzeezijde, parkeerplaatsen voor campers, steigers voor de recreatievaart, een gebied voor zilte teelt en het inrichten van een gebied voor vestiging van een duurzaamheidscentrum.

Gepleit wordt verder om te streven naar een zo duurzaam mogelijke aanleg, waarin de kosten van beheer en onderhoud over de gehele levensduur van het project worden meegewogen. Hogere investeringskosten kunnen tot lagere jaarlasten leiden en zijn dan per saldo voordeliger. Ook wordt de suggestie gedaan voor een marktbenadering waarin de markt zelf met voorstellen kan komen voor een maatschappelijk meest voordelig alternatief.

De provincie Noord-Holland kondigt aan in het najaar een voorstel te agenderen voor een financiële reservering voor het realiseren van de ambities.

STANDPUNT BEVOEGD GEZAG

De structuurvisie is een ruimtelijk plan, waarin het rijk een keuze maakt voor de wijze waarop de waterveiligheid op orde wordt gebracht en waarin het rijk de gewenste toekomstige ruimtelijke ontwikkeling voor het gebied van de Afsluitdijk neerlegt. De structuurvisie brengt een belangrijke scheidslijn aan tussen onderdelen waarvoor voldoende zicht op realisatie bestaat en onderdelen waarvoor dat (nog) niet het geval is. Voor de 'beleidskeuzen' in de structuurvisie zijn de effecten op de omgeving in beeld gebracht en bestuurlijk afgewogen. Bovendien bestaat voldoende zicht op realisatie, waarbij het rijk kostendrager is of waarbij het rijk zich ervan heeft verzekerd dat een andere partij bereid is als kostendrager op te treden. Als maatregelen en voorzieningen niet voldoende concreet zijn, zijn ze in de structuurvisie niet als beleidskeuze opgenomen, maar gerangschikt onder het ontwikkelingsperspectief. Een ontwikkelingsperspectief geeft een kansrijk geachte optie weer, zonder dat thans zicht bestaat op realisatie en zonder dat een keuze wordt vastgelegd die andere ontwikkelingen uitsluit.

Deze systematiek leidt onder meer tot beleidskeuzen voor waterveiligheid, aangezien het rijk met een reservering van circa € 600 miljoen zicht biedt op realisatie. In de fase van het ontwerp van de structuurvisie bestond voor diverse ontwikkelingsperspectieven geen zicht op financiering. In haar zienswijze kondigt de provincie Noord-Holland aan een financiële reservering te overwegen voor diverse ambities te weten een recreatief fietspad, parkeerplaatsen voor campers, steigers, zilte teelt en het duurzaamheidscentrum. Op het moment dat meer partijen bereidheid tonen om dit soort maatregelen (mede) te financieren, neemt de haalbaarheid toe. Voor het vastleggen van financieel commitment is echter niet de structuurvisie het juiste instrument, maar de bestuursovereenkomst. Deze wordt parallel aan deze structuurvisie tot stand gebracht. De taakverdeling is helder: de structuurvisie weegt de wenselijkheid af en legt op rijksniveau de ruimtelijke mogelijkheden vast, de bestuursovereenkomst bevat de afspraken tussen rijk en decentrale overheden over de realisatie. Op deze wijze past het samenstel van structuurvisie en bestuursovereenkomst binnen de motie Jacobi c.s., zoals de Tweede Kamer die heeft aanvaard. De structuurvisie geeft het integrale beeld van de gewenste ruimtelijke ontwikkeling. Samen met de bestuursovereenkomst wordt aangegeven hoe de realisatie tot stand komt met een doorkijk naar de langere termijn.

Een bijzonder aspect bij de taakverdeling tussen rijk en decentrale overheden is de decentralisatie van taken en bevoegdheden, die het kabinet voorstaat: 'Centraal wat moet, decentraal wat kan'. Een concrete stap is de overheveling per 14 september 2011 van de zeggenschap over het Waddenfonds van het rijk naar de drie betrokken provincies, waaronder Friesland en Noord-Holland. Vanuit het Waddenfonds is de komende 14 jaar circa € 500 miljoen beschikbaar om te investeren in de kwaliteit van de Waddenregio.

Conform ‘Sneller en Beter’ leidt de verkenningsfase, na een brede afweging van alternatieven, tot een eenduidige voorkeursbeslissing in de structuurvisie. Deze voorkeursbeslissing geeft daarmee de kaders waarbinnen de planuitwerking plaatsvindt. Ruimte om op een andere wijze aan de gestelde beleidskeuzen, zoals voor waterveiligheid, te voldoen zijn daarmee in beginsel niet aan de orde. Het is vervolgens een belangrijke opgave om, binnen de bandbreedte van de structuurvisie, met marktpartijen te komen tot de maatschappelijk meest voordelige oplossing in de uitvoeringsfase.

DOORWERKING IN DE STRUCTUURVISIE

De zienswijzen leiden niet tot wijziging van de structuurvisie. Over de uitvoering en financiering maken rijk en decentrale overheden afspraken in de bestuursovereenkomst bij de structuurvisie.

1.3. Betekenis van het voorkeursalternatief en verantwoordelijkheid voor de uitvoering

REGISTRATIENUMMERS ZIENSWIJZEN

5 / 7 / 16 / 19

SAMENVATTING VAN DE ZIENSWIJZEN

Gesteld wordt dat de structuurvisie niet duidelijk maakt wat onder de voorkeursbeslissing valt. Aangenomen wordt dat het gaat om het integraal pakket van beleidskeuzen en ontwikkelingsperspectieven, waarbij regionale partijen en rijk samen verantwoordelijk zijn voor de integrale planvorming, financiering en realisatie. Dit zou expliciet in de structuurvisie moeten worden opgenomen, met de vermelding dat onder het rijk wordt verstaan de ministeries van IenM, EL&I en OCW. Ambtelijke inzet van al die ministeries kan de regio faciliteren bij het aanvragen van (Europese) subsidies voor duurzame energie, natuurontwikkeling en het duurzaamheidscentrum. De structuurvisie straalt nu teveel de sfeer uit van verantwoordelijkheden en werkprocessen binnen alleen het ministerie van IenM. De samenwerking tussen rijk en regio betekent ook dat de MIRT-spelregels niet doorslaggevend zijn voor het bepalen of een onderwerp of ambitie een beleidskeuze is of een ontwikkelingsperspectief. Een soepele interpretatie in de opsplitsing tussen beleidskeuze en ontwikkelingsperspectief moet ruimte bieden voor een spoedige realisatie van deze plannen. Gesteld wordt dat het rijk in brede zin verantwoordelijk is voor meerdere beleidskeuzen en ontwikkelingsperspectieven. Verder moet een koppeling worden aangebracht in fysieke, juridische en aanbestedingstechnische samenhang tussen de diverse beleidskeuzen en ontwikkelingsperspectieven. Overigens heeft de provincie Friesland aangeboden de regie voor de regionale inbreng op zich te nemen. Provinciale Staten moeten die rol nog bestuurlijk bevestigen. De provincie Noord-Holland stelt graag tot afspraken te komen over samenwerking, financiering en ruimtelijke kwaliteit in een op te stellen bestuursovereenkomst.

Ten aanzien van de natuur wordt met enige bezorgdheid kennis genomen van het voornemen om de natuurontwikkeling in de rijkswateren Waddenzee en IJsselmeer af te stoten en over te laten aan de regio, zonder dat daar een duidelijke intentie van de rijksoverheid of middelen mee verbonden worden.

STANDPUNT BEVOEGD GEZAG

Het voorkeursalternatief, zoals deze in de Structuurvisie Toekomst Afsluitdijk is beschreven, is het gekozen alternatief voor de uitvoering van het project. Het voorkeursalternatief is samengesteld uit de in de structuurvisie opgenomen beleidskeuzen. Elke beleidskeuze is onderbouwd met informatie uit het Plan-MER (waar een Passende Beoordeling deel van uitmaakt) en met andere onderzoeken, waaronder een Kosteneffectiviteitsanalyse (KEA). De beleidskeuzen zijn bestuurlijk afgewogen en de financiële, technische en juridische haalbaarheid geven voldoende zicht op realisatie.

Het rijk ziet naast deze beleidskeuzen ook kansen en mogelijkheden om de toekomstvisie voor de Afsluitdijk verder inhoud te geven. Deze kansen en mogelijkheden zijn als ontwikkelingsperspectief in de structuurvisie opgenomen en maken geen onderdeel uit van het gekozen voorkeursalternatief. De ontwikkelingsperspectieven hebben (nog) een onvoldoende mate van concreetheid. Deze perspectieven zijn (op dit moment) niet volledig op effecten beoordeeld en/of bestuurlijk afgewogen. Daarnaast kan voor de ontwikkelingsperspectieven gelden dat er nog onvoldoende zicht op realisatie is. De tekst in de structuurvisie is naar aanleiding van de zienswijzen verduidelijkt.

Het rijk heeft ook voor de ontwikkelingsperspectieven de wens om deze op kortere of langere termijn tot realisatie te krijgen. Het initiatief ligt echter bij decentrale overheden en marktpartijen. De bestuursovereenkomst bij de structuurvisie legt vast op welk wijze rijk en decentrale overheden daarin samenwerken. Ook de manier waarop combinaties van maatregelen tot voordeel kunnen strekken, in ontwerp, aanbesteding, financiering, uitvoering en/of beheer, kunnen onderdeel uitmaken van deze afspraken.

De structuurvisie bevat het nationale ruimtelijke beleid voor de voorgenomen ontwikkeling van de Afsluitdijk. Voor het rijk treedt het ministerie van IenM op als eerste aanspreekpunt en verantwoordelijk ministerie voor deze structuurvisie. Waar dat zinvol is worden andere ministeries betrokken. Voor het onderwerp natuur zal de invulling en uitwerking van de structuurvisie op rijksniveau plaatsvinden in samenwerking met het ministerie van EL&I. Het ministerie van IenM zal zich, op verzoek van de decentrale overheden, inspannen deze overheden te ondersteunen bij het verkrijgen van financiële bijdragen (subsidies) van andere rijkspartners en bij de Europese Unie voor de realisatie van de structuurvisie. Dit kan door middel van inzet van het Koploperloket of met advies vanuit AgentschapNL.

Het rijk is verheugd dat de provincie Friesland zich bereid toont -onder voorbehoud van goedkeuring door Provinciale Staten- om de regie te voeren over de regionale inbreng.

Het overzicht van de beleidskeuzen en ontwikkelingsperspectieven in de structuurvisie is ter informatie hieronder weergegeven, met de verwijzing naar de paragraaf in de structuurvisie voor nadere toelichting en informatie.

Paragraaf	Beleidskeuzen	Ontwikkelingsperspectieven
4.2. Waterveiligheid	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Realisatie overslagbestendige dijk ▪ Renovatie kunstwerken (sluizen) 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Aanpassing dijklichaam halverwege deze eeuw ▪ Nieuwbouw kunstwerken (sluizen) halverwege deze eeuw ▪ Bouw naviducten (bij nieuwbouw kunstwerken, halverwege deze eeuw)
4.3. Ruimtelijke Kwaliteit	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Aandacht voor beeldkwaliteit voor hele gebied ▪ Een groene (vegetatie)uitstraling van de dijk 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Aandacht voor vormgeving en ruimtelijke kwaliteit per maatregel ▪ Als kunstwerken hun functie verliezen dan worden mogelijkheden onderzocht voor passende nieuwe functie
4.4. Natuur	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Ruimte voor zoet-zoutovergang & vispasseerbaarheid bij kunstwerken of op alternatieve plekken ▪ Ruimte voor natuurvriendelijke oevers bij Koppen 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Versterking natuurvoorzieningen na onderzoek (zoals voor vispasseerbaarheid, zoet-zoutovergang, brakwaterzones, ecologisch spui, kwelderontwikkeling, vlucht- en broedplaatsen)
4.5. Duurzaamheidsinitiatieven	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Ruimte voor pilots duurzame energie en zilte teelt ▪ Ruimte voor eerste stap duurzaamheidscentrum 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Uitbouw tot grootschalige productie ▪ Uitbouw duurzaamheidscentrum
4.6 Recreatie en Toerisme	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Ruimte voor recreatieve voorzieningen op de Knopen ▪ Verkennen fietspad(en) met zicht naar beide zijden van de dijk 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Als kunstwerken hun functie verliezen worden mogelijkheden bezien voor nieuwe functies zoals recreatie en natuur

DOORWERKING IN DE STRUCTUURVISIE

De zienswijzen leiden tot een verduidelijking van de beschrijving van het ontwikkelingsperspectief in paragraaf 2.4 van de structuurvisie: 'Als maatregelen en voorzieningen niet voldoende concreet zijn, zijn ze in deze structuurvisie niet als beleidskeuze opgenomen, maar gerangschikt onder het ontwikkelingsperspectief. Een ontwikkelingsperspectief geeft een kansrijk geachte optie weer, zonder dat thans zicht bestaat op realisatie en zonder dat een keuze wordt vastgelegd die andere ontwikkelingen uitsluit. Een ontwikkelingsperspectief is voor natuur, duurzaamheidsinitiatieven en recreatie & toerisme op te vatten als de uitnodiging aan decentrale overheden en marktpartijen om initiatieven te ontplooiën, die bijdragen aan de ontwikkeling van het gebied van en rond de Afsluitdijk.'

1.4. Participatie

REGISTRATIENUMMERS ZIENSWIJZEN

6 / 15 / 16

SAMENVATTING VAN DE ZIENSWIJZEN

De zienswijzeprocedure heeft plaatsgevonden in de zomervakantie en belangrijke gemeenten zijn niet rechtstreeks benaderd. Dat is hoogst ongelukkig.

Gevraagd wordt om voor een goede en up-to-date informatievoorziening van betrokkenen in het vervolgproces te blijven zorgen, zodat verrassingen kunnen worden voorkomen en geen onduidelijkheden ontstaan.

Hoewel jaren meedenken tot weinig heeft geleid, gaat betrokkene door met het ontwikkelen van een concreet project voor het slechten van de harde ecologische grens tussen Waddenzee en IJsselmeer. Dit plan zal met partners en mogelijke financiers komende maanden verder worden uitgewerkt.

Voorstel is om in opdracht van de provincies een Gebiedscommissie Afsluitdijk in te stellen en in deze uitvoeringscommissie de rol van de overheid, maatschappelijke organisaties en bevolking goed te verankeren.

STANDPUNT BEVOEGD GEZAG

De stukken hebben volgens de wettelijke regels gedurende zes weken ter inzage gelegen. De bestuurlijke partners zijn vooraf akkoord gegaan met de keuze van deze zienswijzenperiode. Daarmee hebben zij aangegeven groot belang te hechten aan een spoedige afronding van de verkenningsfase. Alle belangenorganisaties en betrokken gemeenten zijn, via de ambtelijke vertegenwoordigers, vroegtijdig van de data van de zienswijzenperiode op de hoogte gesteld. Daarmee zijn zij in staat gesteld een eventueel noodzakelijke organisatorische voorziening in verband met keuze van deze periode te treffen.

De projectorganisatie Toekomst Afsluitdijk heeft sinds de start van het project in 2006 contact onderhouden met de betrokken overheden, maatschappelijke belangenorganisaties, burgers en bedrijven met interesse voor de Afsluitdijk en de planontwikkeling. Tal van bijeenkomsten met een goede opkomst en voor het project nuttige contacten en inbreng zijn gehouden. Met nieuwsbrieven en via de website zijn de belangstellenden regelmatig op de hoogte gehouden van de voortgang. De projectorganisatie zal dit contact ook in de uitwerkingsfase voortzetten. Het rijk wil dit in nauwe samenwerking met de provincies blijven doen. De aanpak kan verschillen en zal aangepast worden aan de planfase en het planonderdeel. Zo zal de uitwerking van de plannen voor de civieltechnische kunstwerken bij Kornwerderzand een andere groep mensen aanspreken dan de uitwerking van een natuurvriendelijke oever bij Den Oever of een pilot met Blue Energy bij Breezanddijk.

Het kabinet heeft verder de indruk dat de dialoog tot positieve gevolgen leidt, hoewel, zoals in paragraaf 1.1. van deze Nota van antwoord is aangegeven, ook begrip bestaat voor het gezichtspunt dat veel ambities nog niet verzilverd worden. Daar is een vervolgtraject voor nodig, waarin ook de voorstellen voor het slechten van de harde ecologische grens tussen Waddenzee en IJsselmeer welkom zijn. Met name de poging om mogelijke financiers te betrekken, zal de haalbaarheid van voorstellen zeker ten goede komen. Het kabinet staat open voor voorstellen die invulling geven aan de ontwikkelingsperspectieven uit de structuurvisie.

Het kabinet maakt met de decentrale overheden in een bestuursovereenkomst afspraken over de organisatie van het vervolgtraject. Daarbij zal ook een eventueel door de provincies in te stellen Gebiedscommissie Afsluitdijk worden betrokken.

DOORWERKING IN DE STRUCTUURVISIE

De zienswijzen leiden niet tot wijziging van de structuurvisie. Ook in de uitvoeringsfase zal het contact met de betrokken partijen worden voortgezet en de bestuursovereenkomst bij de structuurvisie zal ingaan op de organisatie van het vervolgtraject.

1.5. Beschikbaar stellen van grond

REGISTRATIENUMMERS ZIENSWIJZEN

5

SAMENVATTING VAN DE ZIENSWIJZEN

In de realisatieparagraaf van de structuurvisie moet worden opgenomen dat de gronden op en rondom de Afsluitdijk om niet ter beschikking moeten worden gesteld voor de uitvoering van de structuurvisie.

STANDPUNT BEVOEGD GEZAG

De gronden op en rondom de Afsluitdijk zijn in eigendom van het rijk. Het beleid voor eigendommen van het rijk is dat deze alleen tegen marktconforme prijzen in gebruik worden gegeven. Dit geldt ook voor de Afsluitdijk. Overigens is een structuurvisie niet de juiste plek om afspraken over het gebruik of de overdracht van grond vast te leggen. Bij de planuitwerking zal nader in beeld komen welke gronden nodig zijn voor de realisatie van de diverse planonderdelen. Op dat moment kunnen ook afspraken over gebruik en verwerving aan de orde komen.

DOORWERKING IN DE STRUCTUURVISIE

De zienswijze leidt niet tot wijziging van de structuurvisie. Afspraken over het gebruik of de verwerving van gronden passen niet in deze structuurvisie. Ze kunnen bij de planuitwerking aan de orde komen.

1.6. Visie Monument in Balans

REGISTRATIENUMMERS ZIENSWIJZEN

8

SAMENVATTING VAN DE ZIENSWIJZEN

Alle beleidskeuzen in de ontwerp structuurvisie zijn ook voorgesteld in de visie Monument in Balans en ook belangrijke ontwikkelingsperspectieven komen overeen. Voorbeelden zijn de keuze voor Koppen, knooppunten en het duurzaamheidscentrum op Breezanddijk. Het is spijtig dat van deze sterke overeenkomsten in de ontwerp structuurvisie geen notie wordt gemaakt. Het zou niet misstaan om terug te kijken naar de integrale visies en vast te stellen welk gedachtengoed uiteindelijk is benut.

STANDPUNT BEVOEGD GEZAG

Het is juist dat veel elementen in de structuurvisie ook zijn terug te vinden in de marktvisie Monument in Balans.

Het kabinet heeft in 2006 een brede verkenning in gang gezet waarin iedereen ideeën kon inbrengen en waarin vervolgens aan marktpartijen is gevraagd om tot samenhangende visies te komen. De marktvisie Monument in Balans is een van de vier overgebleven visies met een aantal karakteristieke onderdelen. Meest in het oog springt het stormschild, waarvoor het kabinet overigens niet heeft gekozen. Dat neemt niet weg dat belangrijke andere elementen wel zijn benut, zoals het concept

van ontwikkeling op de Koppen en in de knooppunten. De beleidskeuzen en ontwikkelingsperspectieven in de structuurvisie zijn behalve in Monument in Balans vaak ook terug te vinden in andere marktvisies Natuurlijk Afsluitdijk, WaddenWerken en Watermachine. Een duurzaamheidscentrum en duurzaamheidsinitiatieven zijn in een of andere vorm in alle marktvisie opgenomen evenals maatregelen voor natuurontwikkeling en de verbetering van de recreatieve mogelijkheden. Alle marktvisies, waaronder Monument in Balans, hebben een belangrijke rol gespeeld bij de gedachtenontwikkeling en het tot stand komen van de structuurvisie. Daarvoor wordt hierbij dank uitgesproken.

DOORWERKING IN DE STRUCTUURVISIE

De zienswijzen leiden niet tot wijziging van de structuurvisie.

2 Waterveiligheid

2.1. Keuze overslagbestendige dijk

REGISTRATIENUMMERS ZIENSWIJZEN

3 / 8 / 14 / 16 / 18 / 19

SAMENVATTING VAN DE ZIENSWIJZEN

Drie zienswijzen ondersteunen expliciet de hoofddoelstelling van de structuurvisie en de daarin opgenomen maatregelen voor waterveiligheid: een overslagbestendige dijk met een groen karakter. Een van deze zienswijzen onderbouwt met argumenten dat de keuze voor een overslagbestendige dijk verre te verkiezen is boven een stormschild. De argumenten zijn samengevat dat een overslagbestendige dijk veiliger is, innovatiever en internationaal aansprekender, landschappelijk beter, meer recht doet aan het monumentale Afsluitdijk-karakter. Bovendien kan het IJsselmeer de incidentele zoute overslag prima aan, ook als zoetwaterbekken.

Drie andere zienswijzen opteren voor een andere oplossing. Twee zienswijzen pleiten voor het stormschild met als voornaamste argumenten dat deze optie naast waterveiligheid meer kansen biedt in relatie tot de andere ambities en als innovatieve oplossing bijdraagt aan het toekomstige (water)kennisimago van Nederland. Een zienswijze pleit voor een traditionele dijkverhoging in combinatie met stormvloedkeringen voor de civieltechnische kunstwerken. Dat is een bewezen techniek waarmee veel ervaring is opgedaan. Als de stijging van de zeespiegel nog grotere vormen aanneemt is de verhoogde dijk later alsnog overslagbestendig te maken.

STANDPUNT BEVOEGD GEZAG

De eerste drie zienswijzen ondersteunen de keuze voor een overslagbestendige dijk en dragen daarvoor relevante argumenten aan. Deze onderstrepen de juistheid van de voorkeursbeslissing.

De argumenten om de voorkeur te geven aan het stormschild overtuigen niet. Het stormschild biedt geen betere mogelijkheden dan de overslagbestendige dijk om ambities voor natuur tot stand te brengen. Een fietspad met zicht op de Waddenzee kan ook los van een stormschild worden gerealiseerd, wat nader verkend zal worden in de planuitwerking. Ook beschouwt het kabinet een overslagbestendige dijk als een vernieuwend, adaptief en bovendien kosteneffectief waterbouwkundig concept. De overslagbestendige dijk biedt daarmee kansen voor behoud en versterking van de toonaangevende positie van Nederland op het gebied van waterbouw. In vergelijking tot het stormschild en de traditionele dijkverhoging biedt de overslagbestendige dijk veiligheid op een adaptieve wijze, die flexibeler en kosteneffectief is. Zie hiervoor ook het standpunt over de planhorizon in deze Nota van antwoord (paragraaf 2.3).

Ten opzichte van een traditionele dijkverhoging is ook een voordeel het geringe extra ruimtebeslag, dat ten koste gaat van Natura2000 gebied, en het beperkte gebruik van schaarse grondstoffen voor de bouw. De overslagbestendige dijk biedt door de groene (vegetatie)uitstraling en door de beperkte wijziging van het dijkprofiel ook vanuit het oogpunt van ruimtelijke kwaliteit voordelen. Deze aanpak biedt namelijk goede kansen om de bestaande monumenten en de archeologische waarden te behouden.

DOORWERKING IN DE STRUCTUURVISIE

De zienswijzen worden benut om de beknopt weergegeven argumentatie voor de keuze van de overslagbestendige dijk aan te vullen. Deze aanvulling vindt plaats in paragraaf 6.1. van de structuurvisie over de 'afweging van de alternatieven' (zie paragraaf 1.1. van deze Nota van antwoord).

2.2. Waarborg groene (vegetatie)uitstraling

REGISTRATIENUMMERS ZIENSWIJZEN

3 / 5

SAMENVATTING VAN DE ZIENSWIJZEN

Twee zienswijzen stellen dat de groene uitstraling van de overslagbestendige dijk in een expliciete beleidskeuze moet worden vastgelegd. Een zienswijze vraagt bovendien om de beleidskeuze voor de overslagbestendige dijk en de beleidskeuze voor de groene uitstraling ineen te schuiven.

Voorts wordt gesteld dat de terugvaloptie nooit een 'asfaltdijk' mag zijn. Als de groene dijk niet haalbaar blijkt, dan is volgens deze zienswijzen een stormschild de terugvaloptie. Dit moet worden vastgelegd in de structuurvisie.

STANDPUNT BEVOEGD GEZAG

Bij het opstellen van de ontwerp structuurvisie was het streven gericht om de overslagbestendige dijk een groene (vegetatie)uitstraling te geven, maar bestond nog geen volledige duidelijkheid over de technische en financiële uitvoerbaarheid. De formulering in de ontwerp structuurvisie getuigt daarvan. Inmiddels is vastgesteld dat het technisch en financieel mogelijk is om de overslagbestendige dijk een groene (vegetatie)uitstraling te geven. Om die reden wordt de formulering aangescherpt. Het is verder niet aan de orde uitspraken te doen over een terugvaloptie voor het geval de groene dijk niet haalbaar blijkt.

In de structuurvisie is de beleidskeuze over de groene (vegetatie)uitstraling opgenomen onder 'ruimtelijke kwaliteit' en niet onder 'waterveiligheid' aangezien deze maatregel voortkomt uit de behoefte een aantrekkelijk ruimtelijke verschijningsvorm tot stand te brengen. Duidelijk is dat beide beleidskeuzen in samenhang uitwerking krijgen en gerealiseerd worden.

DOORWERKING IN DE STRUCTUURVISIE

De structuurvisie wordt aangepast. Beleidskeuze 2 over ruimtelijke kwaliteit (paragraaf 4.3) komt te luiden: Het dijklichaam van de overslagbestendige dijk krijgt een groene (vegetatie)uitstraling.

2.3. Planhorizon 2050

REGISTRATIENUMMERS ZIENSWIJZEN

3 / 7 / 8 / 14 / Cie m.e.r.

SAMENVATTING VAN DE ZIENSWIJZEN

De inzet die aan de structuurvisie ten grondslag ligt, was om waterveiligheid te bieden tot 2100. De ontwerp structuurvisie kiest volgens indienen om financiële redenen voor een oplossing die de waterveiligheid slechts tot 2050 zeker stelt. Dat is een slechte zaak voor de veiligheid van de burgers. Ook bestaat geen wetenschappelijke consensus over de mate van zeespiegelstijging. Een snelle stijging, zoals verwacht volgens het Artrac Monitoring and Assessment Programme (AMAP), betekent dat de overslagbestendige dijk en de kunstwerken al weer na 10 jaar versterkt moeten worden.

De Cie m.e.r. stelt dat het verschil in tijdshorizon (2050 en 2100) tot een enigszins onevenwichtige vergelijking leidt van de alternatieven. De extra ingreep die rond 2050 moet worden uitgevoerd is niet beoordeeld op effecten, hoewel deze effecten wel zijn te herleiden uit het MER en de KEA. De aanbeveling is om bij de definitieve besluitvorming over de structuurvisie een gevoeligheidsanalyse te presenteren met betrekking tot de milieueffecten van extra ingrepen na 2050.

STANDPUNT BEVOEGD GEZAG

De voorkeursbeslissing gaat uit van waterveiligheid tot 2100, die wordt bereikt met een stapsgewijze aanpak. De eerste stap heeft een tijdshorizon tot halverwege deze eeuw. Daarvoor heeft het kabinet een aantal redenen, zoals in paragraaf 1.1. van de Nota van antwoord en in de gewijzigde paragraaf 6.1 van de structuurvisie is toegelicht. Het waarborgen van de waterveiligheid is het vaste uitgangspunt, nieuw is het stapsgewijze, adaptieve concept. Adaptief betekent dat deze aanpak de mogelijkheden biedt om in te spelen op de toekomstige ontwikkeling van het klimaat en de stijging van de zeespiegel. De dijk wordt verhoogd op het moment dat de omstandigheden dat nodig maken. Niet eerder, maar ook niet later. Bij die nieuwe ingreep kan gebruik worden gemaakt van de op dat moment beschikbare technieken en kan het ontwerp worden afgestemd op dan geldende normen en andere omstandigheden, zoals het peil in het IJsselmeer.

De keuze van een stapsgewijze aanpak gaat dus niet ten koste van de veiligheid. Die is de hele periode tot 2100 op orde. Wel is op een later te bepalen moment, volgens de huidige verwachting halverwege deze eeuw, een nieuwe ingreep nodig om de veiligheid weer op het gewenste niveau te brengen. Dit moment volgt uit de doorrekening met het zwaarste KNMI-klimaatsscenario W+, dat conform het Nationaal Waterplan voor de verkenning Toekomst Afsluitdijk is gehanteerd. Het in een van de zienswijzen aangehaalde onderzoek van AMAP komt uit op een extremer mondiale zeespiegelstijging in 2100 dan het gehanteerde klimaatsscenario van het KNMI. Het verschil zit maar beperkt in de periode tot 2050 en komt vooral in de tweede helft van deze eeuw tot uiting. Derhalve biedt, ook als het onderzoek van AMAP wordt gevolgd, de overslagbestendige dijk tot halverwege deze eeuw voldoende waterveiligheid.

Naar aanleiding van de aanbeveling van de Cie m.e.r. zijn de effecten van extra ingrepen, die rond 2050 nodig zijn, nader ingeschat. Het resultaat is als volgt:

- Het voorkeursalternatief is afgeleid van het Basisalternatief, waarover op blz. 40 van het Plan-MER staat dat er van is uitgegaan dat na 2050 versterking plaatsvindt conform 2100 Robuust inclusief nieuwbouw van de kunstwerken. De effecten bevinden zich dus in de bandbreedte van de geanalyseerde alternatieven in het Plan-MER. Zoals uit de effecten van 2100 Robuust blijkt zijn de milieueffecten weinig onderscheidend.
- Negatief van een extra ingreep in 2050 is dat wederom verstoring door werkzaamheden plaatsvindt en dat een extra ingreep vermoedelijk zal leiden tot extra elementen op de dijk en tot aanpassingen die het ruimtelijk beeld kunnen verstoren. Aangezien dit over tientallen jaren plaatsvindt is deze veronderstelling overigens vrij speculatief.
- Positief is dat een zwaardere ingreep vooralsnog wordt uitgesteld en dat rond 2050 met de dan beschikbare technieken, kennis over klimaat en veiligheid en met de dan bestaande maatschappelijke waarderingen een optimaal nieuw besluit kan plaatsvinden.

Per saldo is het effect van een tweede besluitronde halverwege deze eeuw als neutraal te beoordelen.

DOORWERKING IN DE STRUCTUURVISIE

De zienswijzen leiden niet tot wijziging van de structuurvisie.

2.4. Zoutoverslag

REGISTRATIENUMMERS ZIENSWIJZEN

17

SAMENVATTING VAN DE ZIENSWIJZEN

De zienswijze stelt dat de structuurvisie onvoldoende aandacht besteedt aan de overslag van zout water bij een overslagbestendige dijk. Met name Noord-Nederland is voor de zoetwatervoorziening afhankelijk van het IJsselmeer. Het risico van extra zoutbelasting moet in dat licht worden beoordeeld. De zienswijze vraagt om een risicobeoordeling op basis van de best beschikbare rekentechnieken.

STANDPUNT BEVOEGD GEZAG

De versterking van de Afsluitdijk zal worden uitgevoerd volgens het concept van de 'overslagbestendige dijk'. Dit betekent dat de dijk niet of nauwelijks zal worden verhoogd, maar dat de dijkconstructie wél zal worden versterkt. Door een sterkere dijkbekleding kan een zekere hoeveelheid overslaand water - tijdens een zeer extreme storm - zonder gevaar voor bezwijken van de waterkering worden toegestaan.

Tijdens de zomerperiode is de windsnelheid laag, en daarmee de waterstand en golven op de Waddenzee. In de zomer, de periode waarin ten behoeve van o.a. de landbouw IJsselmeerwater in Noord-Nederland in zijn algemeenheid wordt ingenomen, is van zout overslaand water nu en in de toekomst geen sprake.

Ook bij een 'normale' jaarlijkse winterstorm treedt er in het geheel geen zoute overslag op. De waterstand op de Waddenzee en golven zijn tijdens die jaarlijkse storm weliswaar hoger dan gemiddeld, maar de golven bereiken de kruin van de dijk lang niet. In de afgelopen 75 jaar zijn de stormomstandigheden nooit zo extreem geweest dat enige overslag van zout Waddenzeewater is opgetreden. Pas bij een storm die, statistisch gezien, 'eens in de 100 jaar' voorkomt kunnen golven de kruin van de Afsluitdijk net bereiken en is er een begin van een geringe golfoverslag.

Voor nóg extremere omstandigheden -namelijk voor stormen die 'eens per 1.000 jaar' en 'eens per 10.000 jaar' voorkomen- is onderzocht wat de effecten zijn van zoute overslag op het zoutgehalte in het IJsselmeer. Het gaat om een tijdelijk effect omdat het zoutgehalte als gevolg van neerslag, rivierafvoer en het uitslaan van water op de Waddenzee na verloop van tijd weer afneemt tot het gebruikelijke gemiddelde niveau van 80 a 100 mg/l Cl⁻

De Waterdienst van Rijkswaterstaat heeft met een rekenmodel een inschatting gemaakt van de toename van het gemiddelde chloridegehalte in het IJsselmeer als gevolg van zoute overslag en van de tijdsduur dat deze toename optreedt.

Uit de modelberekeningen blijkt dat het gemiddeld chloridegehalte in de 'eens per 1.000 jaar' situatie niet boven de maximaal toelaatbaar risicowaarde van 200 mg/l Cl⁻ uitstijgt. Voor het scenario van de zeer extreme 'eens per 10.000 jaar' situatie kan het gemiddelde chloridegehalte gedurende enkele tientallen dagen net iets boven de waarde van 200 mg/l Cl⁻ uitkomen.

Als na afloop van de maatgevende extreme storm langdurig wind uit westelijke richtingen waait, dan neemt volgens de modelberekening het chloridegehalte langs de Friese zuidwest kust lokaal toe tot ongeveer 300 mg/l Cl⁻. Dit is te beschouwen als een worst case scenario met een bijzonder kleine kans van optreden. Zodra de wind gaat liggen of uit andere richtingen komt zal het chloridegehalte afnemen tot normale waarden. Bovendien geldt dit scenario voor de winterperiode als in Friesland en Groningen geen IJsselmeerwater wordt ingenomen voor de landbouwwatervoorziening; er is dan eerder sprake van afvoer van boezemwater.

Ingeval van golfoverslag over de Afsluitdijk gaat om een zeer extreme situatie, die in perspectief moet worden gezien met andere gebeurtenissen. Ter vergelijking: de dijkringen van 'Wieringen' en 'Groningen en Friesland' kennen een lagere, gegarandeerde veiligheid, namelijk voor stormen die 'eens in de 4.000 jaar' optreden. Het is dan ook waarschijnlijk dat bij het 'eens per 10.000 jaar' scenario de algehele schade binnen de Noord-Nederlandse dijkringen -als gevolg de extreme windsnelheid en als gevolg van mogelijk direct binnenstromend zout water- al zo groot zal zijn dat de bijdrage van overslaand water over de Afsluitdijk op de kwaliteit van het IJsselmeerwater en de eventuele beperking daardoor voor de inname van water, niet maatgevend is.

DOORWERKING IN DE STRUCTUURVISIE

De zienswijze leidt niet tot wijziging van de structuurvisie

2.5. Kostenraming Stormschild

REGISTRATIENUMMERS ZIENSWIJZEN

8

SAMENVATTING VAN DE ZIENSWIJZEN

De zienswijze stelt dat net als een overslagbestendige dijk ook het stormschild past in het principe van adaptief deltamanagement. Dat principe beoogt met minimale inspanningen veiligheid te bieden tot 2050 en voldoende flexibiliteit in te bouwen voor de verdere toekomst. Bij deze benadering speelt de investeringshoogte voor de korte termijn een grote rol. Dat onderstreept het belang van de kostenraming. De zienswijze stelt dat de kostenraming van het stormschild onjuist is. De voorziene kosten zijn ten onrechte met 20 miljoen verhoogd en daarnaast zijn met optimalisaties nog eens 15% aan kosten te besparen. Het stormschild komt bij een juiste raming op een vergelijkbaar kostenniveau met de overslagbestendige dijk en ook een lager kostenniveau valt niet uit te sluiten. De conclusie is dat op basis van onjuiste argumenten tot een keuze voor de overslagbestendige dijk is overgegaan.

STANDPUNT BEVOEGD GEZAG

De kosten van de verschillende veiligheidsopties zijn op gestandaardiseerde wijze tot stand gebracht om juist de vergelijking tussen de marktvisies op een goede en eerlijke wijze mogelijk te maken. Dat heeft betekend dat de kostenramingen van de opstellers van de marktvisies zijn aangepast waar dat voor de juiste vergelijking nodig bleek. Bovendien is bij de afronding van de verkenningsfase (volgens MIRT 2) een reële inschatting nodig volgens de vaste kostenramingssystematiek (SSK) van Rijkswaterstaat om het bedrag te kennen waarvoor het voorkeursalternatief daadwerkelijk gebouwd kan worden. Rijkswaterstaat heeft een externe review door Movaris laten uitvoeren waarin de juistheid van de uniforme kostenraming is beoordeeld en bevestigd. De in de zienswijze genoemde

aanpassingen zijn nodig geweest om een reële vergelijkingsbasis tot stand te brengen. Ook het CPB heeft in de KEA deze kostenbasis gehanteerd, na een grondige analyse van de onderliggende informatie (Een kosteneffectiviteitsanalyse naar de toekomstige inrichting van de Afsluitdijk – Centraal Planbureau juni 2011).

Voorts geldt dat bij de verdere uitwerking van ontwerpen voor alle veiligheidsopties door optimalisatie kostenbesparingen denkbaar zijn. Het is niet reëel om te veronderstellen dat deze optimalisatie alleen betrekking zal hebben op het stormschild en dat het stormschild door optimalisaties in de uitwerking een gunstiger kostenbeeld zal verkrijgen in vergelijking tot de andere veiligheidsopties.

Tenslotte kan worden vermeld dat de keuze voor een overslagbestendige dijk niet alleen op financiële overwegingen is gebaseerd. Zie hiervoor ook paragraaf 2.1. van deze Nota van antwoord.

DOORWERKING IN DE STRUCTUURVISIE

De zienswijze leidt niet tot wijziging van de structuurvisie.

2.6. Samenhang met andere besluiten

REGISTRATIENUMMERS ZIENSWIJZEN

5 / 12 / 16 / 19/ Cie m.e.r.

SAMENVATTING VAN DE ZIENSWIJZEN

De ontwerp structuurvisie stelt in paragraaf 2.6. dat de besluitvorming over de Afsluitdijk is gerelateerd aan besluiten over de Extra Spuicapaciteit Afsluitdijk (ESA), over het Deltaprogramma deelprogramma IJsselmeergebied (eventuele peilverhoging van het IJsselmeerpeil) en over het Deltaprogramma deelprogramma veiligheid (normstelsel voor hoogwaterveiligheid). Gevraagd wordt om de onderlinge relatie tussen de besluitvorming over de dijkversterking en de drie genoemde andere besluiten nader toe te lichten; een onderbouwde analyse te geven van onzekerheden en leemten in kennis en de mate waarin deze van invloed zijn op de afweging van alternatieven; aan te geven op welke wijze rekening wordt gehouden met onzekerheden en leemten in kennis bij de uitwerking van het voorkeursalternatief.

Ten aanzien van de extra spuicapaciteit wordt voorgesteld om de sterk toegenomen samenhang met het project Toekomst Afsluitdijk te benoemen door ESA onderdeel te maken van de structuurvisie en de daarop volgende planuitwerkingsfase. ESA heeft een sterke relatie met de ruimtelijke kwaliteit en de te realiseren vispasseerbaarheid van de Afsluitdijk. Een gedachte is ook om de uitvoering van ESA, eventueel in combinatie met een gemaal gelijktijdig aan te besteden met het versterken van de Afsluitdijk.

STANDPUNT BEVOEGD GEZAG

De Structuurvisie Toekomst Afsluitdijk geeft aan hoe de waterkerende functie van de Afsluitdijk op orde wordt gebracht. Bij de afweging die ten grondslag ligt aan de keuze voor de overslagbestendige dijk en voor de renovatie van de civieltechnische kunstwerken zijn de relaties met andere ontwikkelingen betrokken. De maatregelen voor waterveiligheid in de structuurvisie voldoen bij nog nader te maken keuzen binnen het Deltaprogramma IJsselmeergebied over waterhuishouding en waterafvoer. Ook is de overslagbestendige dijk aanpasbaar aan een eventuele wijziging in de normstelling voor de Waddenzeezijde, dat een onderdeel vormt van het Deltaprogramma Veiligheid.

Deze conclusies zijn gebaseerd op het rapport 'Toetsing resultaten project Toekomst Afsluitdijk vanuit het Deltaprogramma' (Deltaprogramma IJsselmeergebied, december 2010). Het rapport geeft aan dat de voorgestelde maatregelen voor de versterking van de Afsluitdijk voldoende adaptief zijn voor eventuele peilstijging van het IJsselmeer in de toekomst. Een andere normstelling voor de waterveiligheid aan de Waddenzeezijde leidt niet tot de keuze van een andere veiligheidsoptie. De keuze voor de overslagbestendige dijk en renovatie van de civieltechnische kunstwerken brengt met zich mee dat halverwege deze eeuw nieuwe maatregelen nodig zijn om te voldoen aan de eisen voor waterveiligheid. In dat opzicht is de gemaakte keuze het meest adaptief. Op dat moment ontstaat immers de mogelijkheid optimaal in te spelen op de dan geldende inzichten over klimaat, veiligheid en op situatie voor waterhuishouding en waterafvoer.

Waar de structuurvisie betrekking heeft op de waterveiligheid, gaat het project ESA (Extra Spuicapaciteit Afsluitdijk) over de waterhuishouding en waterafvoer in het IJsselmeer op korte termijn. Vanwege dit verschil in doelstelling is ESA niet opgenomen in de structuurvisie. Ook verschillen de inhoud en het tempo van de besluitvorming. De afweging rond het op orde brengen van de waterveiligheid in de structuurvisie is niet afhankelijk van de afweging over waterhuishouding en -afvoer in ESA. Ondanks dat ESA een ander proces van besluitvorming kent zijn er wel raakvlakken die door een goede afstemming bij de planuitwerking van de structuurvisie zullen worden betrokken.

DOORWERKING IN DE STRUCTUURVISIE

De zienswijzen leiden niet tot aanpassing van de structuurvisie. In de planuitwerking zal rekening worden gehouden met de relaties met ESA en met de voortgang in het Deltaprogramma.

2.7. Stabiliteit ondergrond

REGISTRATIENUMMERS ZIENSWIJZEN

1 / 2

SAMENVATTING VAN DE ZIENSWIJZEN

In twee zienswijzen komt zorg over de ondergrond van de Afsluitdijk naar voren. Een zienswijze spreekt over verzakking van de dijk bij verdere ophoging en over het wegzakken van de dijk in het veen. Een andere zienswijze vraagt of onderzoek is gedaan naar de diepere aardlagen en noemt in dat verband een vulkaanpijp in de Waddenzee en de winning van onder meer zout in de ondergrond. Gevraagd wordt naar de kans op het verschuiven en verzakken van aardlagen.

STANDPUNT BEVOEGD GEZAG

Het voorkeursalternatief kiest voor dijkversterking door een overslagbestendige dijk, waarbij het dijklichaam niet noemenswaardig zwaarder wordt. Verzakking van de dijk wordt dan ook niet verwacht. Daarbij geldt ook de ervaring dat van substantiële verzakkingen en zettingen van het grondlichaam in de afgelopen bijna 80 jaar nauwelijks sprake is geweest.

In het Plan-MER is geen onderzoek gedaan naar de diepere aardlagen onder en in de omgeving van de Afsluitdijk. Op basis van langjarige waarnemingen is bekend dat de autonome bodemdaling in Noord-Nederland ongeveer 10 cm per eeuw bedraagt. Deze waarde is in de verkennende fase ook voor de versterking van de Afsluitdijk gehanteerd.

In de volgende fase van planstudie zal bij de nadere detaillering van de dijkversterking rekening gehouden worden met de mogelijkheid van toekomstige bodemdaling in het gebied. Daarbij zullen ook de mogelijke effecten van (toekomstige) delfstoffenwinning worden meegewogen.

DOORWERKING IN DE STRUCTUURVISIE

De zienswijzen leiden niet tot wijziging van de structuurvisie

2.8. Alternatieve plannen

REGISTRATIENUMMERS ZIENSWIJZEN

1 / 10

SAMENVATTING VAN DE ZIENSWIJZEN

Twee insprekers dragen ideeën aan voor een andere aanpak van de veiligheidsopgave en komen tot nieuwe combinaties van functies. Een voorstel biedt waterveiligheid via natuurlijke zandsuppletie waardoor de eilanden Texel, Terschelling en Ameland aan elkaar gekoppeld worden. De hoge stroomsnelheden die in het Marsdiep zullen ontstaan biedt potentie voor energiewinning. Het andere voorstel is om een nieuwe dijk en verkeersverbinding zuidelijk van de huidige dijk aan te leggen, waardoor het hart van Friesland en Noord-Holland directer zijn verbonden. In dit idee past ook een verplaatsing van Schiphol naar het IJsselmeer.

STANDPUNT BEVOEGD GEZAG

De verkenning naar de beste aanpak van de opgave voor de Afsluitdijk is in 2006 gestart met een brede inventarisatie van ideeën voor de toekomstige ontwikkeling van de Afsluitdijk. Alle voorstellen die toen zijn gedaan vormden input bij de uitwerking van visies door marktpartijen. De beide nu naar voren gebrachte ideeën zijn toen niet ingebracht en dus ook niet in dat planproces meegenomen. De ideeën zijn vervolgens ook niet uitwerkt en op effecten beoordeeld, zoals wel is gebeurd voor de marktvisies. Echter ook zonder een dergelijke diepgaande beoordeling is duidelijk dat beide ideeën gelijksoortige nadelen hebben als een enkel wel grondig beoordeeld en afgevalen planalternatief. Duidelijk is immers dat beide ideeën een enorme invloed zullen hebben op de natuurlijke waarden van het Natura 2000 gebied Waddenzee of van het Natura 2000 gebied IJsselmeer. De grote invloed op de bestaande natuurlijke waarden maakt uitvoering van deze plannen vrijwel onmogelijk. Het ingrijpende karakter en het hoge investeringsniveau zijn verder als grote nadelen aan te merken. Daardoor kunnen deze alternatieven niet als redelijke alternatieven worden beschouwd en ligt nader onderzoek naar deze alternatieven niet voor de hand.

DOORWERKING IN DE STRUCTUURVISIE

De zienswijzen leiden niet tot wijziging van de structuurvisie

2.9. Voldoende budget

REGISTRATIENUMMERS ZIENSWIJZEN

7 / 14

SAMENVATTING VAN DE ZIENSWIJZEN

Betwijfeld wordt of het beschikbare budget van circa € 600 miljoen toereikend zal zijn voor de overslagbestendige dijk en de te renoveren kunstwerken. Ook wordt gevraagd rekening te houden met kostenoverschrijdingen en met omstandigheden die latere aanpassingen noodzakelijk kunnen maken.

STANDPUNT BEVOEGD GEZAG

De structuurvisie bevat een beleidskeuze voor het op orde brengen van de waterveiligheid van de Afsluitdijk. De kosten van de daarvoor benodigde maatregelen zijn op een gestandaardiseerde wijze bepaald, passend bij de verkenningsfase waarin het project zich bevond. Daarbij wordt rekening gehouden met risico's die op kunnen treden. Voor de overslagbestendige dijk en de renovatie van de civieltechnische kunstwerken komt de raming op circa € 600 miljoen. Naar verwachting is dit toereikend om de Afsluitdijk weer veilig te maken.

Bij de planuitwerking vindt een optimalisatie plaats en zal een meer gedetailleerde raming van de kosten worden gemaakt. De budgetreservering maakt onderdeel uit van de begroting van het ministerie van Infrastructuur en Milieu.

DOORWERKING IN DE STRUCTUURVISIE

De zienswijze leidt niet tot wijziging van de structuurvisie.

2.10. Inpassing Kornwerderzand en Den Oever

REGISTRATIENUMMERS ZIENSWIJZEN

5 / 15

SAMENVATTING VAN DE ZIENSWIJZEN

De structuurvisie kiest voor een overslagbestendige dijk en renovatie van de civieltechnische kunstwerken, maar de gevolgen voor het waterveilig maken van de spui- en schutsluizen zijn nauwelijks in beeld gebracht. De structuurvisie besteedt geen aandacht aan de voorhaven met woningen en museum alsmede de bruggen ten noorden van de schutsluizen bij het beschermd dorpsgezicht van Kornwerderzand noch voor de inpassing bij Den Oever. Beeldvorming is nodig om de gevolgen voor cultuurhistorie en ruimtelijke kwaliteit te kunnen beoordelen. De bewoners van Kornwerderzand vragen intensief bij de uitwerking te worden betrokken.

STANDPUNT BEVOEGD GEZAG

De structuurvisie geeft nog niet aan hoe de renovatie van de civieltechnische kunstwerken precies zal uitpakken voor de bewoning, het gebruik en de cultuurhistorische waarden van Kornwerderzand en Den Oever. Die uitwerking vindt in de planuitwerkingsfase plaats. Om daarbij voldoende mogelijkheden voor een goede inpassing te hebben, is in de structuurvisie (beleidskeuze 2 onder de civieltechnische kunstwerken) ruimte beschikbaar gehouden. Ook bestempelt de structuurvisie (beleidskeuze 1 onder ruimtelijke kwaliteit) ruimtelijke kwaliteit, cultuurhistorie en vormgeving tot belangrijke aandachtspunten.

Aangezien deze keuzen weinig zijn toegespitst op de belangen van de bewoners en gebruikers van Kornwerderzand en Den Oever zal in de structuurvisie een duidelijke verwijzing naar deze belangen worden opgenomen. Ook zal bij de planuitwerking het overleg met de bewoners en gebruikers van beide gebieden worden voortgezet. Aan de wens van de bewoners van Kornwerderzand om intensief betrokken te blijven bij de planuitwerking zal dan ook tegemoet worden gekomen.

DOORWERKING IN DE STRUCTUURVISIE

Aan beleidskeuze 2 onder de civieltechnische kunstwerken (paragraaf 4.2 van de structuurvisie) wordt toegevoegd dat met de belangen van de bewoners rekening wordt gehouden: ' Bij de planuitwerking worden de belangen van de bewoners van Kornwerderzand betrokken.'

Aan het kader met aandachtspunten voor ruimtelijke en monumentale kwaliteit van de Afsluitdijk en omgeving (paragraaf 4.3) wordt toegevoegd: 'Behoud van het beschermd dorpsgezicht van Kornwerderzand met voorhaven, buitenhaven en bruggen.'

3 Ruimtelijke kwaliteit

3.1. Beeldkwaliteitplan

REGISTRATIENUMMERS ZIENSWIJZEN

5 / 19 / Cie m.e.r.

SAMENVATTING VAN DE ZIENSWIJZEN

Het voornemen om voor het uitwerken van de structuurvisie een beeldkwaliteitplan op te stellen wordt ondersteund. Het is echter nodig om niet alleen voor de hoofdlijnen op gebiedsniveau, maar ook voor elk deelproject, op elk niveau en in elke fase een uitwerking van het beeldkwaliteitplan te maken. Het advies is om bij de verdere uitwerking van de componenten nadrukkelijk rekening te houden met de onderlinge samenhang en de ruimtelijke kwaliteit van het geheel aan ontwikkelingen in de betrokken gebieden. Bij het beeldkwaliteitplan zouden niet alleen het College van Rijksadviseurs en de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed moeten worden betrokken, zoals in de structuurvisie staat, maar ook provincies en gemeenten. Ook wordt voorgesteld dat een permanente commissie de ruimtelijke kwaliteit gaat bewaken.

STANDPUNT BEVOEGD GEZAG

De zienswijzen en het advies komen in grote lijn overeen met de bedoeling van de structuurvisie. Ruimtelijke kwaliteit is een belangrijk anker voor de uitwerking van alle beleidskeuzen en ontwikkelingsperspectieven in de structuurvisie. Dit is in beleidskeuze 1 onder ruimtelijke kwaliteit expliciet aangegeven. Een beeldkwaliteitplan voor het hele plangebied vormt de leidraad voor de ruimtelijke inpassing en vormgeving van alle te nemen maatregelen. Aangezien de Structuurvisie Toekomst Afsluitdijk een rijksverantwoordelijkheid is, staat in de realisatieparagraaf 5 het rijk genoemd als opsteller van dit beeldkwaliteitplan en noemt paragraaf 4.3. de betrokkenheid van de rijksdeskundigen bij uitstek, het College van Rijksadviseurs en de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed. Vanzelfsprekend zal het rijk de provincies en gemeenten bij de totstandkoming van het beeldkwaliteitplan betrekken. Dit zal dan ook worden aangevuld in de structuurvisie.

In de structuurvisie staat helder aangegeven dat de initiatiefnemer in eerste instantie zelf zorg moet dragen voor de ruimtelijke vormgeving (perspectief ruimtelijke kwaliteit punt a). Het rijk gaat er van uit dat door de samenwerking tussen alle overheden de ruimtelijke inpassing van de maatregelen wordt getoetst aan het beeldkwaliteitplan dat voor het gehele gebied wordt opgesteld. In de bestuursovereenkomst kunnen nadere afspraken worden vastgelegd over de kwaliteitsbewaking en een werkbare en praktische organisatorische voorziening, al dan niet in een commissie.

DOORWERKING IN DE STRUCTURVISIE

In paragraaf 4.3. wordt opgenomen: .... de ruimtelijke kwaliteit voor het hele plangebied, in samenspraak met de decentrale overheden, een beeldkwaliteitplan ..... en in paragraaf 5 wordt opgenomen: '... stelt het rijk, in samenspraak met de decentrale overheden, een beeldkwaliteitplan op met hoofdlijnen op gebiedsniveau.'

3.2. Behoud en vernieuwing van ruimtelijke kwaliteit

REGISTRATIENUMMERS ZIENSWIJZEN

5 / Cie m.e.r.

SAMENVATTING VAN DE ZIENSWIJZEN

Paragraaf 4.3. (ruimtelijke kwaliteit) begint met het streven naar behoud en versterking van de bestaande ruimtelijke kwaliteit. In het Plan-MER wordt -naast behoud- ook een beoordeling gegeven voor potenties voor nieuwe ruimtelijke kwaliteit. Niet duidelijk is hoe de score voor nieuwe kwaliteit is bepaald. Doordat alternatieven altijd of goed scoren op behoud of op ontwikkeling ontlopen de samenvattende scores elkaar weinig en levert de beoordeling weinig meerwaarde voor de besluitvorming. De formulering van de beleidskeuze laat vervolgens ook alle mogelijkheden open.

STANDPUNT BEVOEGD GEZAG

De beoordeling van de ruimtelijke kwaliteit heeft een belangrijke rol gespeeld in het Plan-MER. Bij de bepaling van de criteria is intensief overleg gevoerd met deskundigen, waaronder het College van Rijksadviseurs. Op basis van deze dialoog is gekozen om niet alleen naar behoud van bestaande ruimtelijke kwaliteiten te kijken, maar ook naar de kansen voor versterking als gevolg van nieuwe ontwikkelingen op en rond de Afsluitdijk. In die zin kan de openingszin van paragraaf 4.3. verkeerd worden opgevat. Met 'versterking van de bestaande kwaliteiten' is nadrukkelijk ook begrepen dat daarbij ruimte is voor vernieuwing, zoals onder het tekstkader 'Ruimtelijke kwaliteit van het plangebied' is vermeld.

De Cie m.e.r. vraagt om verduidelijking van de wijze van beoordeling van 'nieuwe ruimtelijke kwaliteiten' in het Plan-MER. Deze beoordeling heeft met behulp van 'expert judgement' plaatsgevonden, op een manier zoals hieronder staat aangeduid. Het is overigens juist dat de eindbeoordeling van de verschillende veiligheidsopties voor ruimtelijke kwaliteit per saldo geen grote verschillen in effect laten zien. De gevraagde verduidelijking luidt als volgt:

In gevallen waar geen nieuwe elementen aan de dijk en de omgeving zijn toegevoegd zijn er geen potenties voor nieuwe kwaliteit (score: 0).

Waar wel elementen aan de dijk en de omgeving worden toegevoegd is beoordeeld of dat element kansrijk is om de huidige kwaliteiten te versterken en/of aan de bestaande identiteit iets toe te voegen. Als dit het geval is, is vervolgens rekening gehouden met de mogelijke complicaties die bij het ontwerp en de detaillering kunnen ontstaan. Zijn beide kansrijk dan is een positieve score voor potenties voor nieuwe kwaliteit gegeven.

Indien een nieuwe element afbreuk kan doen aan huidige kwaliteiten of deze huidige kwaliteiten verstoort, krijgt het nieuwe element een negatieve score of geen score.

Voor de beleidskeuze (ruimtelijke kwaliteit 1) is een open formulering gekozen. Deze formulering doet recht aan de ontwerpruimte die nodig is om tot een goede ruimtelijke inpassing te komen. In de tekstkaders van paragraaf 4.3. staan de ruimtelijke kwaliteiten benoemd, waaraan aandacht moet worden geschonken. Een stringente inhoudelijke vastlegging in de structuurvisie zou een veel te rigide middel zijn. Door juist alle partijen en deskundigheden goed te betrekken en de juiste stappen te zetten ontstaat de beste waarborg voor een goede ruimtelijke kwaliteit in de uitwerkings- en realisatiefase. Zie daarvoor ook paragraaf 3.1. van deze Nota van antwoord.

DOORWERKING IN DE STRUCTUURVISIE

Deze zienswijzen leiden niet tot wijziging van de structuurvisie.

3.3. Kunstwerken / cultuurhistorische elementen

REGISTRATIENUMMERS ZIENSWIJZEN

7 / 19

SAMENVATTING VAN DE ZIENSWIJZEN

Het is belangrijk dat wanneer kunstwerken (spui- en scheepvaartsluizen) buiten gebruik worden gesteld de mogelijkheden voor herbestemming van deze kunstwerken worden benut. Genoemd wordt ook dat de praktische en cultuurhistorische waarde van de kazematten behouden moeten blijven.

STANDPUNT BEVOEGD GEZAG

De structuurvisie beschrijft in het tekstblok 'cultuurhistorie' van paragraaf 4.3. de intentie om het beginsel 'behoud door ontwikkeling' te hanteren voor de omgang met cultuurhistorische waarden. Voorop staat het 'werkend in stand houden' van de monumenten. Waar dat niet mogelijk is, zal gezocht worden naar een passende nieuwe functie, waarbij de kazematten als een van de voorbeelden worden genoemd. De zienswijzen worden dan ook geheel onderschreven.

DOORWERKING IN DE STRUCTUURVISIE

Deze zienswijzen leiden niet tot wijziging van de structuurvisie.

4 Natuur

4.1. Versterking natuur

REGISTRATIENUMMERS ZIENSWIJZEN

9 / 16 / Cie m.e.r.

SAMENVATTING VAN DE ZIENSWIJZEN

Het afsluiten van de Zuiderzee heeft niet alleen positieve effecten. De Afsluitdijk is een haast onneembare barrière voor vissoorten, het oorspronkelijke estuarium met geleidelijke overgang van zoet rivierwater naar het zoute zeewater is verdwenen. De grondige opknopbeurt van de Afsluitdijk moet worden aangegrepen om een deel van de ecologische vernietiging te herstellen. Dat kan door de vispasseerbaarheid op grote schaal te verbeteren en hierbij ook de harde grens tussen zoet en zout te verzachten. Robuuste vispassages kunnen zorgen voor een vitale visfauna in het IJsselmeer en daaruit voortvloeiende kansen bieden op herstel van visetende watervogels.

Volgens een zienswijze parkeert de structuurvisie deze inzet als toekomstmuziek.

Een ander voorstel voor de versterking van de natuurlijke kwaliteiten is de aanleg van natuurvriendelijke oevers aan de IJsselmeerszijde zodat paaiplaatsen van vis en broedgelegenheid voor kustbroedvogels ontstaan.

STANDPUNT BEVOEGD GEZAG

Binnen de beperkte budgettaire mogelijkheden kiest het rijk met beleidskeuzen voor de meest kosteneffectieve manier om ecologische verbetering tot stand te brengen.

De uitgevoerde kosteneffectiviteitsanalyse (KEA) laat zien dat de aanleg van een, twee, drie of mogelijk zelfs vier nieuwe vispassages de meest kosteneffectieve manier is om de natuur te verbeteren. De structuurvisie biedt daar dan ook de ruimtelijke mogelijkheden voor in beleidskeuze natuur 1. De verbetering van de vispasseerbaarheid en beheerste zoet-zout overgang vindt waar mogelijk plaats in combinatie met de civieltechnische kunstwerken. Het aantal, locatie en precieze vormgeving van de vispassages moet in de planuitwerking nader worden bepaald. Het rijk geeft aan deze maatregel invulling door middel van de maatregelen, zoals die zijn voorzien in het kader van de Kaderrichtlijn Water (KRW). Deze inzet in het kader van de KRW begrenst ook de mogelijkheden van het rijk.

Daarnaast biedt de structuurvisie ruimtelijke mogelijkheden voor de ontwikkeling van natuurvriendelijke oevers bij de aansluiting van de Afsluitdijk op het vaste land van Noord-Holland en Friesland (beleidskeuze natuur 2). Deze zullen volgens de KEA eveneens een positief effect op de natuur hebben.

De structuurvisie biedt op deze wijze de mogelijkheden voor het tot stand brengen van de meest kosteneffectieve maatregelen voor de verbetering van de natuur. Daarnaast zijn talrijke opties als toekomstperspectieven natuur geschetst, die tot realisatie kunnen komen zodra daarvoor -na het nodige onderzoek- een goede planuitwerking tot stand is gebracht en de benodigde middelen beschikbaar zijn. De inzet van middelen vanuit de decentrale overheden en de markt zijn

onontbeerlijk om tot realisatie van maatregelen te komen. Het onlangs van het rijk naar de provincies overgedragen Waddenfonds kan worden benut bij de financiering.

DOORWERKING IN DE STRUCTUURVISIE

De zienswijzen leiden niet tot wijziging van de structuurvisie. In de bestuursovereenkomst bij de structuurvisie kunnen afspraken over de realisatie van de beleidskeuzen en vervolgstappen voor de ontwikkelingsperspectieven worden gemaakt.

4.2. Ecologische verantwoord spuiregime start met ESA

REGISTRATIENUMMERS ZIENSWIJZEN

16

SAMENVATTING VAN DE ZIENSWIJZEN

De uitvoering en het beheer van de beoogde Extra Spuicapaciteit Afsluitdijk (ESA) is een eerste mogelijkheid om te komen tot een meer ecologisch verantwoord spuiregime, tot betere vispassage, tot vermindering van het onbedoeld uitspoelen van zoetwatervis en wellicht tot een goed gebruik van de mogelijkheden voor stromingsenergie en Blue Energy. Daarbij moeten ook worden betrokken de mogelijkheden om spuien onder vrij verval daar te vervangen door veel beter gecontroleerd uitslaan via een gemaal. Met een creatieve benadering van ESA kan een begin worden gemaakt met het proces om de Afsluitdijk een actieve rol te laten spelen als poortwachter van een levend estuarium.

STANDPUNT BEVOEGD GEZAG

De Structuurvisie Toekomst Afsluitdijk heeft geen betrekking op de waterhuishouding en waterafvoer in het IJsselmeer (zie paragraaf 2.6). Het project ESA is niet integraal ondergebracht in de structuurvisie omdat het een ander proces van besluitvorming kent en de afweging rond het op orde brengen van de waterveiligheid niet afhankelijk is van de afweging over waterhuishouding en waterafvoer. De in de zienswijzen genoemde aspecten zijn bekend en worden in het project ESA onderzocht en afgewogen.

De Structuurvisie Toekomst Afsluitdijk schetst de gewenste ontwikkelrichting voor de natuurlijke kwaliteiten in het gebied rond de Afsluitdijk. Die ontwikkelingsrichting is omschreven als 'het verzachten van de harde scheiding tussen de natuurgebieden (Waddenzee en IJsselmeer) om de ecologische en ruimtelijke samenhang te versterken en de diversiteit aan overgangsmilieus tussen zoet en zout, land en water te vergroten'. De in verband met ESA naar voren gebrachte aspecten passen binnen het kader van deze ontwikkelingsrichting.

DOORWERKING IN DE STRUCTUURVISIE

De zienswijze leidt niet tot wijziging van de structuurvisie. De zienswijze is onder de aandacht gebracht bij het project ESA.

4.3. Beheersing van de zoet zout overgang

REGISTRATIENUMMERS ZIENSWIJZEN

17

SAMENVATTING VAN DE ZIENSWIJZEN

Beleidskeuze natuur (1) biedt ruimte voor verbetering van de vispasseerbaarheid en voor beheerste zoet-zout overgang. Omdat het overslagrisico veel minder beheerst zou kunnen uitpakken dan voorzien, moet de mate van zoet-zoutbeheersing beter onderbouwd in de structuurvisie tot uiting komen. Ook wordt gevraagd om te bevestigen dat het ontwikkelingsperspectief voor dynamische brakwaterzones (ontwikkelingsperspectief natuur c) zich uitsluitend op de Waddenzee richt.

STANDPUNT BEVOEGD GEZAG

De structuurvisie biedt ruimte voor verbetering van de vispasseerbaarheid en voor een beheerste zoet-zout overgang. Met 'beheerste' wordt aangegeven dat als voorwaarde geldt dat de hoeveelheid zout binnendringend water wordt beperkt en kan worden gereguleerd. Op deze wijze wordt significante verzilting van het IJsselmeer voorkomen. Om zo'n beheerste zoet-zout overgang te realiseren zijn onder andere optimalisaties in de bodemligging denkbaar met een getrapte, oplopende bodem of een verdiepte zoutvang. Bovendien zijn afsluitbare zoutwaterinlaten voorzien. Tijdens extreme stormomstandigheden zullen deze afsluitbare constructies worden gesloten om de waterveiligheid te verzekeren. De hoeveelheid golfoverslag via de zoet-zout overgang is dan lokaal en zeer beperkt. Het effect op het chloridegehalte van het IJsselmeer is verwaarloosbaar. Nader onderzoek is nodig om de maatregelen ter beheersing van een zoet-zout overgang verder te optimaliseren. Dit zal plaatsvinden bij de planuitwerking. Nadere informatie is te vinden in het onderzoeksrapport Deltares: vijf onderzoeksvragen, maart 2011.

De versterking van natuurvoorzieningen met een brakwaterzone is in de structuurvisie als ontwikkelperspectief benoemd. Een ontwikkelingsperspectief vergt nader onderzoek en is te zien als een uitnodiging aan decentrale overheden en marktpartijen. Pas op basis van een uitgewerkt plan kan met kennis over de effecten een besluit tot uitvoering worden genomen. In de structuurvisie is als mogelijke locatie voor de totstandkoming van een dynamische brakwaterzone expliciet de Wadzijde genoemd. Eventueel toekomstig onderzoek naar een brakwaterzone richt zich, wat betreft het rijk, dan ook uitsluitend op de Waddenzeezijde.

DOORWERKING IN DE STRUCTUURVISIE

De zienswijze leidt niet tot wijziging van de structuurvisie.

4.4. Effectbeoordeling natuur

REGISTRATIENUMMERS ZIENSWIJZEN

Cie m.e.r.

SAMENVATTING VAN DE ZIENSWIJZEN

De te verwachten effecten op natuur zijn navolgbaar beschreven in MER, Passende Beoordeling en KEA. De gehanteerde aanpak met een stoplichtmethode past goed bij het detailniveau van de structuurvisie. De conclusie dat het voorkeursalternatief uitvoerbaar is binnen de randvoorwaarden van de Natuurbeschermingswet, is voldoende onderbouwd op het niveau van de structuurvisie. Wel is nog niet duidelijk welke mitigerende maatregelen nodig zijn. Voor de verdere planuitwerking liggen er dan ook nog serieuze uitdagingen, waarbij de timing in het seizoen mogelijk de lastigste is.

STANDPUNT BEVOEGD GEZAG

Tijdens de verkenning is intensief gezocht naar een goede invulling van de Passende Beoordeling, passend bij de eisen die een structuurvisie stelt. Een te gedetailleerde uitwerking leidt tot overmatig onderzoek op een moment dat de plannen zelf nog niet in detail bekend zijn. Een te grove benadering zou kunnen leiden tot verkeerde conclusies en keuzen. Het stemt tot tevredenheid dat de gekozen aanpak als passend wordt beoordeeld. Onderschreven wordt dat bij de planuitwerking ook ten aanzien van de natuureffecten nieuwe vragen om een passende aanpak vragen.

DOORWERKING IN DE STRUCTUURVISIE

Het advies leidt niet tot wijziging van de structuurvisie. Bij de planuitwerking zullen de effecten van maatregelen op de natuur waar nodig worden bezien.

4.5. Kwelderontwikkeling

REGISTRATIENUMMERS ZIENSWIJZEN

5 / Cie m.e.r.

SAMENVATTING VAN DE ZIENSWIJZEN

Het voorstel is om een ontwikkelingsperspectief toe te voegen gericht op kwelderontwikkeling aan de Waddenzeezijde. Over een eventuele aanleg van kwelders of een zandnok in de Waddenzee wordt door de Commissie m.e.r. het volgende opgemerkt:

- De zandhonger van de Waddenzee zal niet afnemen, zoals in het bijlagerapport van het Plan-MER wordt gesteld. Het effect is anders. Door verkleining van de komberging zal het getijddevolume van de betrokken getijgeulen verminderen, waardoor deze evenredig in omvang zullen afnemen. Het zand voor deze vulling zal uiteindelijk worden onttrokken aan de kust van Noord-Holland en Texel.
- Aanleg van de zandnok met zand uit het IJsselmeer zal de diepte van het IJsselmeer lokaal vergroten. Het is nog onzeker welke gevolgen dat zal hebben. Bij een grote diepte kan stratificatie in combinatie met algenbloei tot zuurstofloosheid leiden, wat gevolgen zal hebben voor de natuurwaarden.
- De erosie van een aangelegde kwelder kan tot vertroebeling van het water leiden. Het Plan-MER gaat hier niet op in. Ook zal een aangelegde kwelder grenzen aan tamelijk diep water met lage slibconcentraties. Hierdoor zal de kwelderaangroei door afzetting van slib gering zijn, terwijl mogelijk aanzienlijke erosie door golfwerking zal plaatsvinden.

STANDPUNT BEVOEGD GEZAG

De onderstaande beschouwing heeft betrekking op de mogelijkheden voor kwelderontwikkeling in de Waddenzee ter hoogte van de Afsluitdijk. Een voorstel daartoe is in de structuurvisie als ontwikkelingsperspectief afgevalen bij de toetsing aan de doelstellingen van Natura 2000. In een aparte studie is de natuurwaarde van de verschillende voorstellen voor natuurontwikkeling gekwantificeerd volgens de methode van de natuurwaarde-indicator. In vervolg daarop vermeldt de KEA dat de ecologische winst van kwelders in de Waddenzee groot is en dat de ontwikkeling van een kleine kwelder van 500 ha kosteneffectiever is dan het ontwikkelen van grote kwelders. Naast deze toevoeging in natuurwaarde staat dat bij kwelderontwikkeling ter plekke de nu aanwezige permanent overstromde zandbanken (habitattype H1110A) zullen verdwijnen. Binnen het Natura 2000 gebied van de Waddenzee geldt voor het habitattype H1110A een doelstelling voor behoud van de oppervlakte en verbetering van de kwaliteit. Deze zandbanken staan onder het

beschermingsregime van de Natuurbeschermingswet. Daarbij is van belang dat de in de Passende Beoordeling opgenomen risicobeoordeling een 'hoog (nog go)' risiconiveau aangeeft voor kweldervorming. De conclusie luidt dat het permanente effect van het ruimtebeslag van een nieuwe kwelder op habitatype H1110A een 'zeer grote' kans geeft op significante gevolgen. Daarmee is de haalbaarheid van kwelderontwikkeling in de Waddenzee ter hoogte van de Afsluitdijk omgekeerd evenredig 'zeer gering'.

Overigens ondersteunen ook de opmerkingen over de zandhonger, de beperkte aangroei van een kwelder, de kans op erosie en vertroebeling de voorzichtige benadering van kwelderontwikkeling. Voor de zandhonger geldt dat op een natuurlijke wijze zand via het Marsdiep in de westelijke Waddenzee wordt geïmporteerd. Dit zand is afkomstig van de kust van Noord-Holland en van Texel. De morfologische processen in de westelijke Waddenzee spelen zich af op een zeer lange tijdschaal. Zo is er – tachtig jaar na aanleg van de Afsluitdijk – nog steeds geen sprake van een nieuw morfologisch evenwicht in de westelijke Waddenzee. Op basis van literatuur (Morphodynamics of Texel inlet, Elias 2006) spreekt de Waterdienst (Rijkswaterstaat) de verwachting uit dat de verondieping van geulen in de westelijke Waddenzee nog langer dan 100 jaar zal duren.

DOORWERKING IN DE STRUCTUURVISIE

De zienswijze en het advies leiden niet tot wijziging van de structuurvisie.

5 Duurzaamheidsinitiatieven

5.1. Locatie duurzaamheidscentrum

REGISTRATIENUMMERS ZIENSWIJZEN

5 / 13

SAMENVATTING VAN DE ZIENSWIJZEN

Bezwaar wordt gemaakt tegen een duurzaamheidscentrum op de Afsluitdijk omdat een dergelijk object afbreuk doet aan het 30 km lange serene civieltechnische uiterlijk van de dijk. Ook kan een groot object de vogeltrek verstoren. Een duurzaamheidscentrum nabij Zurich heeft deze nadelen niet en is bovendien in diverse opzichten bereikbaar, daarmee duurzamer en biedt ook de mogelijkheid voor pilots voor duurzaamheid. Verder wordt opgemerkt dat de eerste stap van een duurzaamheidscentrum op Breezanddijk de aanleiding zal zijn om -na uitbreiding- van Breezanddijk ook de definitieve plek te maken. De optie om Kornwerderzand als locatie voor de tweede fase open te houden is volgens indiener niet reëel en strijdig met het uitgangspunt om pilots voor duurzaamheid en het duurzaamheidscentrum bij elkaar te plaatsen.

Daarnaast wordt de suggestie gedaan om het duurzaamheidscentrum (eerste fase) te koppelen aan een projectbureau of een informatiecentrum van het rijk bij Breezanddijk. In een dergelijk gezamenlijk centrum kunnen burgers, bedrijven, onderwijs en onderzoekinstellingen informatie krijgen over de Afsluitdijk en duurzame innovatieve maatregelen daaromheen.

STANDPUNT BEVOEGD GEZAG

De structuurvisie biedt met een beleidskeuze (beleidskeuze duurzaamheidsinitiatieven 1) de ruimtelijke mogelijkheden voor een eerste stap van een duurzaamheidscentrum in het knooppunt Breezanddijk. De clustervorming met pilots en demonstratieprojecten voor duurzame energie en zilte teelt is een zinvolle combinatie. Deze eerste stap is ruimtelijk inpasbaar zonder dat aan het uiterlijk van de dijk afbreuk wordt gedaan.

Deze eerste stap van een duurzaamheidscentrum bevat nog geen ruimtelijke afweging van een eventueel groot duurzaamheidscentrum. Indien een initiatief voor een groot duurzaamheidscentrum tot stand komt ziet het rijk twee mogelijke locaties op de Afsluitdijk (Breezanddijk en Kornwerderzand), zoals is aangegeven bij ontwikkelingsperspectief duurzaamheidsinitiatieven (a). In het Plan-MER bij de structuurvisie is daarover opgenomen dat de belangrijkste effecten van een duurzaamheidscentrum voor ruimtelijke kwaliteit, natuur en mobiliteit beperkt negatief zijn en voor recreatie positief. Vanuit milieuoogpunt bezien is de voorkeurslocatie Kornwerderzand vanwege de beperkter verstoring van de natuur. Vanuit het oogpunt van ruimtelijke kwaliteit, zo stelt het Plan-MER, is Kornwerderzand gunstiger omdat daar toch al meer een complex van gebouwen aanwezig is.

Of een dergelijk centrum daadwerkelijk in te passen is in de gewenste ruimtelijke verschijningsvorm van de dijk en haalbaar is, komt pas in volle omvang aan de orde als een concreet initiatief voorligt voor de invulling van het duurzaamheidscentrum. De afweging is in de structuurvisie nog niet gemaakt. De bezwaren van verstoring van het ruimtelijk beeld en vogeltrek zullen op dat moment worden afgewogen tegen voordelen van clustervorming met pilots en andere aspecten.

De suggestie om de eerste stap van een duurzaamheidscentrum te combineren met een informatiecentrum of een projectbureau van het rijk zal nader worden bekeken.

DOORWERKING IN DE STRUCTUURVISIE

De zienswijzen leiden niet tot wijziging van de structuurvisie. De suggestie voor het samengaan van duurzaamheidscentrum en informatiecentrum van het rijk zal nader worden onderzocht.

5.2. Relatie met de Amvb Ruimte

REGISTRATIENUMMERS ZIENSWIJZEN

5

SAMENVATTING VAN DE ZIENSWIJZEN

Het is niet duidelijk of het plangebied deel uitmaakt van het gebied Waddenzee, zoals bedoeld in de PKB Waddenzee en als bedoel in artikel 2.5.3. lid 2 van het concept van de Amvb Ruimte. Als het plangebied deel uitmaakt van het gebied Waddenzee, dan sluit dit het bouwen van een duurzaamheidscentrum uit. Ook zal het bevoegd gezag zich moeten uitspreken dat de bebouwing die op grond van de structuurvisie mogelijk wordt gemaakt niet op voorhand strijdig is met de regels van de concept Amvb Ruimte.

STANDPUNT BEVOEGD GEZAG

Het voorliggende Barro (voorheen ook wel aangeduid met AMvB Ruimte) bevat algemene regels ter bescherming van nationale ruimtelijke belangen. Het plangebied van de Structuurvisie Toekomst Afsluitdijk valt voor een belangrijk deel samen met het Waddengebied en voor een kleiner deel met de Waddenzee, zoals die in artikel 2.5.3 van het Barro zijn aangewezen. Op bestemmingsplannen die gebruik of bebouwing van deze gebieden mogelijk maken zijn de regels voor beoordeling (artikel 2.5.4) , nee-tenzij (artikel 2.5.5) dan wel externe werking (2.5.6.) van het Barro van toepassing. Dit houdt in dat bij ontwikkelingen, op de in deze artikelen aangegeven wijze, rekening moet worden gehouden met de landschappelijke en cultuurhistorische kwaliteiten van de Waddenzee, zoals die in artikel 2.5.2 van het Barro staan beschreven.

In paragraaf 2.6. van de ontwerp structuurvisie is gesteld dat de het Barro ruimtelijke randvoorwaarden voor de planuitwerking kan bevatten en in de realisatieparagraaf (paragraaf 5) is - wellicht ten overvloede- gesteld dat bij de uitwerking van de structuurvisie moet worden voldaan aan de geldende wettelijke bepalingen. Ontwikkelingsperspectieven, zoals voor een volwaardig duurzaamheidscentrum, is een voorbeeld waarvoor het Barro randvoorwaarden stelt aan de uitwerking. In de definitieve structuurvisie is de verwijzing naar het Barro in paragraaf 2.6 geactualiseerd en is de aard van de randvoorwaarden die het Barro met zich meebrengt voor de planuitwerking nader toegelicht.

DOORWERKING IN DE STRUCTUURVISIE

De passage over de relatie tot andere planontwikkeling (paragraaf 2.6) is geactualiseerd voor het onderdeel Barro. De tekst van het tweede bolletje van paragraaf 2.6. is vervangen door:

- Het Besluit algemene regels ruimtelijke ordening (Barro) bevat algemene regels ter bescherming van nationale ruimtelijke belangen, onder meer voor het Waddengebied en de Waddenzee. Waddengebied en -zee vallen deels samen met het plangebied van de Structuurvisie Toekomst Afsluitdijk. Op grond van het Barro geldt een 'nee-tenzij'-bepaling voor het opnemen in een bestemmingsplan van nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen die significante gevolgen kunnen hebben voor de landschappelijke en cultuurhistorische kwaliteiten van de Waddenzee.

5.3. Energieneutrale Afsluitdijk

REGISTRATIENUMMERS ZIENSWIJZEN

4 / 5

SAMENVATTING VAN DE ZIENSWIJZEN

Een zienswijze haalt aan dat de Afsluitdijk als 'energiedijk' voor energie zelfvoorzienend zal worden. Een andere zienswijze merkt op dat het ambitieniveau op het gebied van energie in de structuurvisie beperkt is en stelt dat met toepassing van windenergie de sluiscomplexen zelfvoorzienend kunnen worden voor energie.

STANDPUNT BEVOEGD GEZAG

De structuurvisie schetst een perspectief. De eerste stap bestaat uit pilots en demonstratieprojecten, waarvoor de structuurvisie de ruimtelijke mogelijkheden biedt. Windenergie is daarbij geen onderdeel van de besluitvorming in deze structuurvisie.

DOORWERKING IN DE STRUCTUURVISIE

De zienswijzen leiden niet tot wijziging van de structuurvisie

5.4. Windenergie

REGISTRATIENUMMERS ZIENSWIJZEN

4 / 5

SAMENVATTING VAN DE ZIENSWIJZEN

De provincie Friesland is van plan om winning van windenergie toe te staan ten zuiden van de Afsluitdijk. Dit heeft mogelijk gevolgen voor de ruimtelijke kwaliteit die nagestreefd wordt bij de Afsluitdijk. Een andere inspreker ziet goede mogelijkheden voor een cluster van windturbines aan de IJsselmeerzijde langs en/of op de Afsluitdijk. Windturbines versterken de waterkering met de diepe heipalen. De pachtinkomsten leveren bovendien een grote bijdrage aan de kosten van de dijkversterking. Gewezen wordt voorts op een recente studie van de Rijksadviseur voor het landschap (Een Choreografie voor 1000 molens).

STANDPUNT BEVOEGD GEZAG

De Structuurvisie Toekomst Afsluitdijk doet geen uitspraken over windenergie omdat daarover in andere kaders, te weten de Structuurvisie wind op land, op rijksniveau beleidskeuzen tot stand komen.

DOORWERKING IN DE STRUCTUURVISIE

De zienswijzen leiden niet tot wijziging van de structuurvisie.

5.5. Zonne-energie

REGISTRATIENUMMERS ZIENSWIJZEN

5

SAMENVATTING VAN DE ZIENSWIJZEN

De uitspraak dat voor een grootschalig vervolg op pilots duurzame energie nadere afweging nodig is, is in tegenspraak met het ontwikkelingsperspectief (duurzaamheidsinitiatieven b) dat over de hele lengte van de dijk zonne-energie kan plaatsvinden. Verder zou een pilot voor zonne-energie (beleidskeuze duurzaamheidsinitiatieven b) gebonden moeten zijn aan Breezanddijk. De formulering 'nabij Breezanddijk' laat teveel ruimte voor een locatie op afstand.

STANDPUNT BEVOEGD GEZAG

In het Plan-MER is aangegeven dat vanuit het oogpunt van ruimtelijke kwaliteit een aaneengesloten lint van zonnepanelen beter scoort (verscherpt contrasten en accentueert waarden) dan de versnippering die toepassing op kleine schaal teweeg brengt. Dit heeft geleid tot het ontwikkelingsperspectief waarin zonne-energie over de hele lengte van de dijk als kansrijk geachte optie is aangemerkt. De ontwikkelingsperspectieven zijn op te vatten als een uitnodiging aan decentrale overheden en marktpartijen om initiatieven te ontplooiën. Zoals voor elk ontwikkelingsperspectief geldt, zijn ook de implicaties van zonne-energie over de hele lengte van de dijk nog niet nader bestuurlijk afgewogen. Dat gebeurt aan de hand van een concreet initiatief.

De formulering dat een pilot met zonne-energie 'nabij' Breezanddijk kan plaatsvinden is zo gekozen omdat een pilot met een lengte van 100 tot 1000 meter niet met zekerheid op Breezanddijk zelf is in te passen, maar wel in de directe omgeving. Dit is adequaat aangeduid met het woord 'nabij'.

DOORWERKING IN DE STRUCTUURVISIE

De zienswijzen leiden niet tot wijziging van de structuurvisie.

6 Recreatie en toerisme

6.1. Fietspad aan Wadzijde

REGISTRATIENUMMERS ZIENSWIJZEN

3 / 5 / 9 / 19

SAMENVATTING VAN DE ZIENSWIJZEN

Drie zienswijzen stellen dat een fietspad aan de Waddenzeezijde onderdeel moet zijn van de planuitwerking van de dijk en als beleidskeuze moet worden opgenomen bij de vaststelling van de structuurvisie. Verkend moet worden of het fietspad geïntegreerd kan worden in het nieuwe ontwerp van de dijk, waarbij het fietspad tevens de functie kan hebben als beheerweg en calamiteitenroute. Opgemerkt wordt dat ook de Commissie Nijpels positief advies heeft uitgebracht over een fietspad met zicht op Waddenzee en IJsselmeer.

Een andere zienswijze stelt dat het fietspad nu op de goede plek ligt. Alleen bij het Monument is er hinder omdat het voor de toeristen niet duidelijk is dat het om een fietspad gaat en niet om een voetpad. Verplaatsing van het fietspad kost onnodig veel geld. Mocht er toch noodzaak zijn het fietspad te verplaatsen, dan is alleen verplaatsing naar de IJsselmeerzijde een interessante recreatieve toevoeging. Verplaatsing naar de Wadzijde heeft grote nadelige gevolgen. Bij een ongeval is men uit zicht, is sprake van hinder van het zoute water, meer overlast van muggenplaag en minder luwte bij harde wind.

STANDPUNT BEVOEGD GEZAG

Het is de rijksopgave om de waterveiligheid van de Afsluitdijk op orde te brengen. Daarbij geldt als randvoorwaarde dat een fietsverbinding in het ontwerp wordt ingepast. Dit kan tot een andere plek van het fietspad in het dijkprofiel leiden, zoals in het basisprofiel in paragraaf 4.2. van de structuurvisie is weergegeven.

De gevraagde toevoeging van een extra recreatief fietspad aan de Wadzijde, waarbij de Commissie Nijpels adviseert dit te ontwerpen met zicht op beide zijden van de dijk, hoort niet tot de primaire opgave van het rijk. Wel bevat de ontwerp structuurvisie een ontwikkelingsperspectief recreatie en toerisme (a) gericht op de ruimtelijke mogelijkheid voor recreatief wandelen en fietsen aan de Wadzijde van de dijk. Een ontwikkelingsperspectief is op te vatten als de uitnodiging aan decentrale overheden en marktpartijen om initiatieven te ontplooien.

Nu drie overheden de wens uiten voor een recreatief fietspad aan de Wadzijde, zal het rijk deze optie serieus bij de planuitwerking betrekken. Overwegingen die daarbij in elk geval een rol spelen zijn de inpasbaarheid bij het primaire doel van waterveiligheid, de wensen van de gebruikers, de ruimtelijke kwaliteit, de combinatiemogelijkheden met beheer & onderhoud en calamiteitenroute, de kosten en de kostendragers. Ook zullen betrokken worden de veronderstelde nadelen die staan in de zienswijze die pleit voor handhaven van het huidige fietspad.

De structuurvisie stelt aan een beleidskeuze twee eisen: (1) voldoende onderzocht op milieu-effecten en bestuurlijk afgewogen en (2) voldoende zicht op realisatie.

Ten aanzien van het milieuonderzoek het volgende. Een fietspad aan de Wadzijde is in het Plan-MER onderzocht op het abstractieniveau van een structuurvisie. Er zijn volgens het Plan-MER van een extra fietspad geen relevante negatieve effecten voor ruimtelijke kwaliteit, natuur en duurzaamheid te verwachten, de mobiliteitseffecten zijn nihil en de effecten op de recreatie zijn beperkt positief. De Passende Beoordeling bij de ontwerp structuurvisie omvat alleen het voorkeursalternatief en gaat, omdat voor het fietspad geen beleidskeuze is opgenomen, niet in op een extra fietspad aan de Wadzijde. Een aanvullende analyse omvat de volgende beoordeling. De kans op significante gevolgen voor de instandhoudingsdoelen van het Natura 2000 gebied van de Waddenzee van een extra fietspad aan de Wadzijde zijn klein. Meest kwetsbaar is de Toppereend in de periode november tot februari. De effecten van een fietspad aan de Wadzijde zijn mede afhankelijk van het precieze tracé, de inpassing in het dijkprofiel en van het gebruik (zoals de intensiteit, het al dan niet toestaan van bromfietsen en de periode van openstelling). Op het niveau van de structuurvisie is dit planonderdeel als uitvoerbaar te beoordelen. Bij de uitwerking van het dijkontwerp moet een nadere beoordeling plaatsvinden, waarbij rekening moet worden gehouden met de hiervoor genoemde mogelijke beïnvloeding op de instandhoudingsdoelen van het Natura 2000 gebied van de Waddenzee.

De bestuurlijke afweging valt positief uit, zoals blijkt uit de structuurvisie en de zienswijzen van drie decentrale overheden. In de bestuursovereenkomst worden met de decentrale overheden afspraken gemaakt over de realisatie, zodat voldoende zekerheid ontstaat over de haalbaarheid van een dergelijke voorziening.

Hiermee is voldoende grond aanwezig om de verkenning naar de mogelijkheden van fietspad(en) met zicht op beiden zijden van de dijk als beleidskeuze in de structuurvisie op te nemen.

DOORWERKING IN DE STRUCTUURVISIE

In de structuurvisie wordt het ontwikkelingsperspectief recreatie en toerisme (a) omgezet in een beleidskeuze. De tekst luidt: '2) Bij het uitwerken van het dijkontwerp worden mogelijkheden verkend van fietspad(en) met zicht naar beide zijden van de dijk.'

De toelichtende tekst wordt hiermee in overeenstemming gebracht.

6.2. Ecotoerisme

REGISTRATIENUMMERS ZIENSWIJZEN

9

SAMENVATTING VAN DE ZIENSWIJZEN

Recreatie kan een toegevoegde waarde aan de toekomst van de dijk zijn, maar dan vooral in de vorm van ecotoerisme dat de natuurwaarden individueel beleefbaar maakt.

STANDPUNT BEVOEGD GEZAG

In de structuurvisie is het bijzondere karakter van het gebied benadrukt. Dat bijzondere karakter is een belangrijke kwaliteit die recreanten en toeristen aantrekt. Het bijzondere karakter vraagt ook om voorzieningen die het bijzondere karakter in takt houden en ondersteunen. Vanuit deze gedachtengang concentreert de structuurvisie de ruimtelijke mogelijkheden voor recreatieve

voorzieningen in de knooppunten. Voorwaarde voor alle voorzieningen is dat zij passen bij het karakter en de ruimtelijke kwaliteit van de Afsluitdijk, inclusief het omliggende gebied en dat de effecten op de (natuurlijke) kwaliteit van het gebied aanvaardbaar zijn. Daarbij is er volop ruimte voor initiatieven die het ecotoerisme bevorderen en natuurwaarden beleefbaar maken.

DOORWERKING IN DE STRUCTUURVISIE

De zienswijze leidt niet tot wijziging van de structuurvisie. De structuurvisie biedt ruimte om de suggestie bij de planuitwerking te betrekken.

7 Mobiliteit

7.1. Openbaar vervoer

REGISTRATIENUMMERS ZIENSWIJZEN

7 / 11

SAMENVATTING VAN DE ZIENSWIJZEN

De structuurvisie en de uitwerking daarvan zouden rekening moeten houden met de mogelijkheid van de aanleg van een treinspoor. Dat zou mogelijk kunnen naar Zwitsers voorbeeld met een soort Glazier Express. Een grotendeels enkelspoor zonder bovenleiding en geschikt voor moderne hybride treinen. Ook zou aansluiting moeten worden gezocht bij het project Superbus van Wubbo Ockels.

STANDPUNT BEVOEGD GEZAG

Het onderzoek naar kosten en baten laat zien dat de aanleg en exploitatie van hoogwaardig openbaar vervoer niet rendabel zijn. Daarvoor zijn er nu en in de toekomst te weinig ov-reizigers. Ook levert een aparte rijstrook voor openbaar vervoer geen reistijdwinst op. Omdat de Afsluitdijk geen congestie kent zijn bussen op de gewone snelweg even snel.

Omdat voor de aanleg van een spoorlijn of andere vorm van hoogwaardig openbaar vervoer nu en in de voorzienbare toekomst geen aanleiding bestaat, zijn in de structuurvisie geen maatregelen of reserveringen opgenomen die een dergelijke voorziening in de toekomst mogelijk maken.

DOORWERKING IN DE STRUCTUURVISIE

De zienswijzen leiden niet tot wijziging van de structuurvisie.

7.2. Scheepvaart

REGISTRATIENUMMERS ZIENSWIJZEN

5 / 6 / 12 / 18

SAMENVATTING VAN DE ZIENSWIJZEN

De ambities voor vaarwegverkeer mogen hoger gesteld worden. Behoud van functionaliteit volstaat niet. De belangen van de haven van Kampen zijn niet meegenomen. Binnen 5 jaar hebben schepen met een diepgang van 4,5 meter toegang tot de havens van Kampen en Zwolle. De keuze om de sluisen in de Afsluitdijk te renoveren is een verkeerde keuze en vormt een belemmering in de verdere economische ontwikkeling van de regio. Het is de provinciale ambitie om de Zuiderzeehaven van Kampen op de lange termijn (2040) toegankelijk te maken voor grote kustvaart. De drempel van de Lorentzsluisen bij Kornwerderzand is voor deze ambitie een bepalende factor. Nu de ontwerp structuurvisie uitgaat van renovatie en daarmee nieuwbouw doorschuift tot halverwege deze eeuw komt ook de provinciale ambitie in het gedrang.

STANDPUNT BEVOEGD GEZAG

De vaargeulen tussen de sluisen in de Afsluitdijk bij Den Oever en Kornwerderzand en overige bestemming via het IJsselmeer hebben vaarwegklasse Vb (doorgaande hoofdvaarweg, 2-baks duwvaart) en hebben een gemiddelde aflaaddiepte van ca. 3,5 meter, maar soms ook minder, afhankelijk van locatie en weersomstandigheden zoals wind.

De Lorentz-sluisen en Stevinsluis hebben een drempeldiepte van 4,0 meter aan de binnenzijde (met een maximale aflaaddiepte van 3,5 meter). Het vergroten van de drempeldiepte is - afgezien van de

technische bezwaren - weinig zinvol, als de aansluitende vaarwegen geen grotere diepgang faciliteren. Gezien de grote lengte van de trajecten (> 100 km, voor oost- en westroute samen) is verdere verdieping van de routes zeer kostbaar en ten behoeve van een relatief klein aantal schepen vanuit kosten-baten oogpunt niet verantwoord.

Op grond van deze analyse is het verantwoord om tot renovatie van de sluizen in de Afsluitdijk over te gaan en rond halverwege deze eeuw, als sprake zal zijn van vervanging, te beoordelen welke bodemdiepte passend is.

DOORWERKING IN DE STRUCTUURVISIE

De zienswijzen leiden niet tot wijziging van de structuurvisie.

7.3. Doorvaart door spui

REGISTRATIENUMMERS ZIENSWIJZEN

12

SAMENVATTING VAN DE ZIENSWIJZEN

Voorstel is om in een nieuw te bouwen spui zo uit te voeren dat het mogelijk is om incidenteel een groot schip, dat niet door de schutsluis kan, bij dood tij de Afsluitdijk te laten passeren.

STANDPUNT BEVOEGD GEZAG

De aanwezigheid van de autosnelweg op de Afsluitdijk beperkt de mogelijkheden om incidenteel met grote schepen door één van de spuikokers de dijk te kruisen. Vanwege de relatief beperkte verkeersintensiteit op de autosnelweg en de geringe behoefte om met grote schepen de Afsluitdijk te passeren, is er onvoldoende belang om ter plaatse van een nieuw spuumiddel een dure ongelijkvloerse kruising (tunnel, beweegbare brug of hoge vaste brug) te realiseren.

Bovendien is gebleken dat een type constructie met hefdeuren in de spuikokers de voorkeur heeft. Hefdeuren kunnen in geopende toestand niet zó hoog worden geplaatst dat onderdoor varen met een groot schip mogelijk is.

Door de aanwezigheid van de kruisende autosnelweg en van hefdeuren in de spuikokers is doorvaart door een spuikoker fysiek onmogelijk.

DOORWERKING IN DE STRUCTUURVISIE

De zienswijze leidt niet tot wijziging van de structuurvisie.

7.4. Wegverkeer

REGISTRATIENUMMERS ZIENSWIJZEN

5

SAMENVATTING VAN DE ZIENSWIJZEN

De ambities voor de doorvaart van het wegverkeer mag hoger gesteld worden. Behoud van functionaliteit volstaat niet. Samen met het rijk worden inspanningen gepleegd om de bereikbaarheid van Noord-Nederland te verbeteren. De sluizencomplexen op de Afsluitdijk vormen een obstakel en flessenhals en staan in schril contrast met het belang van deze nationale wegverbinding. Inspreker wil samen met het rijk onderzoeken of er mogelijkheden zijn om de doorstroming te verbeteren

STANDPUNT BEVOEGD GEZAG

De afgelopen jaren en ook nog de komende tijd worden omvangrijke stappen gezet om het rijkswegennet in de provincie Friesland te verbeteren. Daarbij speelt de provincie een belangrijke rol als (mede)initiatiefnemer en (mede)financier. Vanuit het regionale perspectief kan de wegversmalling bij de sluzencomplexen en de snelheidsverlaging op de A7 als suboptimale situatie worden opgevat. In vergelijking met andere knelpunten op het hoofwegennet zijn de vertraging en files op de A7 echter niet zo omvangrijk dat dit een grote investering van het rijk rechtvaardigt. Andere knelpunten krijgen meer prioriteit. Dat neemt niet weg dat de bereidheid bestaat om bij de renovatie van de bestaande civieltechnische kunstwerken kleine doeltreffende maatregelen te onderzoeken om de doorstroming te bevorderen. Deze bereidheid betreft alleen het onderzoek naar mogelijkheden en is geen toezegging voor het eventueel financieren van deze maatregelen.

DOORWERKING IN DE STRUCTUURVISIE

Bij de toelichting op de beleidskeuze civieltechnische kunstwerken (1) in paragraaf 4.2 van de structuurvisie wordt toegevoegd na "... moet blijken bij de planuitwerking.": 'Bij de planuitwerking van de renovatie van de civieltechnische kunstwerken wordt tevens gezien of de doorstroming van het wegverkeer langs deze civieltechnische kunstwerken met eenvoudige maatregelen kan worden verbeterd'.

7.5. Calamiteiten

REGISTRATIENUMMERS ZIENSWIJZEN

7

SAMENVATTING VAN DE ZIENSWIJZEN

De verkeersveiligheid bij calamiteiten en de toegankelijkheid voor hulpdiensten moet nadrukkelijker een punt van aandacht zijn.

STANDPUNT BEVOEGD GEZAG

In het Plan-MER is onder 'economie en ruimte' bij de beoordeling van het wegverkeer naar dit aspect gekeken. Het gekozen alternatief met een overslagbestendige dijk scoort voor het 'wegverkeer' beperkt negatief ten opzichte van het referentiealternatief (21Robuust) omdat geen verbreding van de snelweg plaatsvindt. Bij de afweging van de alternatieven heeft dit punt echter geen doorslaggevende rol gespeeld. Bij de uitwerking van de plannen zullen verkeersveiligheid en toegankelijkheid voor hulpdiensten overigens wel een punt van aandacht vormen.

DOORWERKING IN DE STRUCTUURVISIE

De zienswijze leidt niet tot wijziging van de structuurvisie. Bij de planuitwerking zullen genoemde punten wel aandacht krijgen.

8 Diversen

8.1. Gebruiksmogelijkheid defensie

REGISTRATIENUMMERS ZIENSWIJZEN

7

SAMENVATTING VAN DE ZIENSWIJZEN

De zienswijze stelt dat in de voorkeursbeslissing rekening moet worden gehouden met de gebruiksmogelijkheden voor defensie.

STANDPUNT BEVOEGD GEZAG

De huidige gebruiksmogelijkheden voor defensie zijn geborgd in de structuurvisie. Realisatieparagraaf 5 stelt in algemene zin vast dat de bij de uitwerking van de beleidskeuzen bestaande belangen, waaronder die van defensie, worden gewaarborgd. Bovendien is bij de beleidskeuze duurzaamheidsinitiatieven (1) expliciet gesteld dat de initiatieven de voortzetting van de huidige schietproeven op het defensieschietterrein Breezanddijk niet in de weg mogen staan.

DOORWERKING IN DE STRUCTUURVISIE

De zienswijze leidt niet tot wijziging van de structuurvisie.

8.2. Windenergie en grootschalige woningbouw

REGISTRATIENUMMERS ZIENSWIJZEN

13

SAMENVATTING VAN DE ZIENSWIJZEN

In de ontwerp structuurvisie is in paragraaf 6.1. onder het kopje 'Afbakening en analysestap' vermeld dat onder meer grootschalige windmolenparken en grootschalige woningbouw niet nader in de verkenning van het integrale plan zijn meegenomen. Niet duidelijk is of dit betekent dat deze initiatieven als zelfstandige projecten alsnog aan de orde komen.

STANDPUNT BEVOEGD GEZAG

Zoals in de structuurvisie is aangegeven zijn grootschalige windmolenparken en grootschalige woningbouw, mede op basis van het advies van de Adviescommissie Verkenning Toekomst Afsluitdijk, niet in de verkenning meegenomen. Dat windenergie en woningbouw geen onderdeel van de Structuurvisie Toekomst Afsluitdijk uitmaken, betekent niet dat afwegingen in andere projecten tot dezelfde conclusie leiden. Voor windenergie is in de structuurvisie aangegeven (paragraaf 2.6) dat daarover afweging plaatsvindt in de Structuurvisie wind op land. Voor zover bekend bestaan er geen initiatieven voor woningbouw op de Afsluitdijk.

DOORWERKING IN DE STRUCTUURVISIE

De zienswijze leidt niet tot wijziging van de structuurvisie.

8.3. Technische correcties

In deze paragraaf zijn technische en tekstuele correcties in de structuurvisie verantwoord. Het gaat om onvolkomenheden in de redactie, een enkele onjuistheid in de tekst, tabel, kaart of afbeelding. Deze aanpassingen zijn hieronder opgenomen met een verwijzing naar de indiener van de zienswijze, de passage waarin de correctie heeft plaatsgevonden en de aard van de correctie. Hierin

zijn ook technische en tekstuele correcties opgenomen waaraan geen zienswijze ten grondslag ligt (ambtshalve wijziging). Het gaat telkens om correcties die niet de bedoeling hebben de inhoud van de structuurvisie te wijzigen. Enkele aanpassingen in de spelling en veranderingen om een schrijfwijze in de hele tekst gelijk te trekken, zijn hieronder niet verantwoord.

Registratie-nummer	Gewijzigde passage in de structuurvisie	Aard van de technische of tekstuele correctie
5	Tekstkader over cultuurhistorie in paragraaf 4.3 – laatste woord	Ten onrechte was Kornwerderzand aangeduid als beschermd stadsgezicht. Dat moet zijn beschermd dorpsgezicht.
5	Schematische weergave van zonnepaneel op de dijk in paragraaf 4.5	Het zonnepaneel was getekend op een dijk met een (grauwe) asfaltbekleding in plaats van op een dijk met een groene (vegetatie)uitstraling. Dit is aangepast.
Ambtshalve	Verspreid door de hele tekst, vooral in hoofdstuk 2 en 5	De ontwerpstatus van de structuurvisie veranderd in 'vastgesteld'.
Ambtshalve	Kader in paragraaf 2.2. over de procedure van de structuurvisie en een nieuw alinea aan het slot van paragraaf 6.2.	De tekst is aangevuld met de processtappen die sinds de publicatie van de ontwerp structuurvisie zijn gezet.
Ambtshalve	Actualisatie in paragraaf 2.3, 2.5 en hoofdstuk 5	In het ontwerp was verwezen naar de op te stellen bestuursovereenkomst. Dat is intussen gebeurd. De tekst van de aangewezen passages is hierop aangepast.
Ambtshalve	Actualisatie paragraaf 2.6. – relatie tot andere planontwikkeling	Bepaalde aanpassing van de tekst op basis van voortgang bij het opstellen van genoemde plannen.
Ambtshalve	Paragraaf 3.4	Toegevoegd is dat het behoud van de functionaliteit ook de verkeersveiligheid over de dijk betreft.
Ambtshalve	In paragraaf 4.1. is geschrapt de zin 'Het rijk draagt voor de ontwikkelingsperspectieven geen uitvoeringsverantwoordelijkheid.'	Deze zin was bedoeld om duidelijk te maken dat de ontwikkelingsperspectieven <u>op dit moment</u> nog onvoldoende zijn afgewogen en uitgewerkt. Na concretisering en afweging van de ontwikkelingsperspectieven is het mogelijk dat het rijk wel verantwoordelijkheid voor de aangeduide ontwikkelingsperspectieven zal dragen. Dat zal naar verwachting voor waterveiligheid het geval zijn. Het is niet juist om daarop vooruit te lopen en het is derhalve ook onjuist om elke uitvoeringsverantwoordelijkheid nu uit te sluiten.
Ambtshalve	Paragraaf 4.5. duurzaamheidscentrum	De afbeelding van het duurzaamheidscentrum is geactualiseerd met het beschikbaar komen van een artist impression van de eerste stap van dit duurzaamheidscentrum. In ontwerp structuurvisie was een onjuist richtgetal van 300.000 potentiële bezoekers van het volwaardige duurzaamheidscentrum vermeld in het kader (stapsgewijze uitbouw duurzaamheidscentrum) en onder ontwikkelingsperspectief a). In het Plan-MER is uitgegaan van 250.000 bezoekers. Dit richtgetal is in de vastgestelde structuurvisie overgenomen.
Ambtshalve	Bijlage A	Aanvulling van de lijst met nieuwe literatuur.

Bijlage: lijst van indieners van zienswijzen

Registratie-nummer	Organisatie	Naam indiener	Plaats van behandeling in de Nota van antwoord (paragraaf)
1	Particulier	G. Kuiper	2.7 / 2.8 /
2	Particulier	T. van Seijen	2.7/
3	Gemeente Wieringen	College van B&W	1.1 / 1.2 / 2.1 / 2.2 / 2.3 / 6.1 /
4	Nederlandse Wind Energie Associatie	J. Warners	5.3 / 5.4 /
5	Provincie Fryslân	College van GS	1.1 / 1.2 / 1.3 / 1.5 / 2.2 / 2.6 / 2.10 / 3.1 / 3.2 / 4.5 / 5.1 / 5.2 / 5.3 / 5.4 / 5.5 / 6.1 / 7.2 / 7.4 / 8.3 /
6	Gemeente Kampen	B.F. Pals	1.4 / 7.2 /
7	Particulier	R. de Graaf	1.3 / 2.3 / 2.9 / 3.3 / 7.1 / 7.5 / 8.1 /
8	Consortium Monument in Balans	A.T.E. van der Laan	1.1 / 1.2 / 1.6 / 2.1 / 2.3 / 2.5
9	Particulier	A. Kamst	4.1 / 6.1 / 6.2 /
10	Particulier	P.A.M. Meijering	2.8 /
11	Particulier	S.D. Helder	7.1 /
12	Particulier	J. van der Wal	2.6 / 7.2 / 7.3 /
13	Stichting Afsluitdijk	J. van den Bout e.a.	1.1 / 5.1 / 8.2 /
14	Particulier	W.A. de Herder	2.1 / 2.3 / 2.9 /
15	Dorpsbelang Kornwerderzand	B. Bakker	1.4 / 2.10 /
16	Waddenvereniging	A. Berkhuisen	1.1 / 1.3 / 1.4 / 2.1 / 2.6 / 4.1 / 4.2 /
17	LTO Nederland	G. van 't Klooster	2.4 / 4.3 /
18	Provincie Overijssel	College van GS	2.1 / 7.2 /
19	Provincie Noord-Holland	College van GS	1.1 / 1.2 / 1.3 / 2.1 / 2.6 / 3.1 / 3.3 / 6.1 /